

2025

CARTOGRAFIA I INVENTARI DEL PATRIMONI A L'ÀMBIT DE LES MUNTANYES DEL BAIX

SETEMBRE 2025

Consell Comarcal
del **Baix Llobregat**

AMB : Àrea Metropolitana
de Barcelona

Treball elaborat:

Eugènia Vidal-Casanovas

Kyriaki Illousi

Olga Marín

Outhmane Laghcha

Direcció:

Servei d'Infraestructura Verda

Oficina Tècnica de Gerència

AMB

INDEX

0 INTRODUCCIÓ 5

0.1. ÀMBIT 5

0.2. OBJECTIUS I ABAST 5

0.3. METODOLOGIA 7

1 PATRIMONI CULTURAL 8

1.1. BASE DE DADES PRÈVIA 8

1.1.1. Selecció prèvia dels elements 10

1.2. SELECCIÓ FINAL 11

2 PATRIMONI NATURAL 14

2.1. INFORMACIÓ DE PARTIDA 14

2.1.1. Diagnosi dels espais lliures de les Muntanyes del Baix 15

2.1.2. Pla de Comunicació de les Muntanyes del Baix 16

2.1.3. La geologia i la mineria al Baix Llobregat 16

2.1.4. Els espais agraris a les Muntanyes del Baix 17

3 XARXA DE CAMINS 18

3.1. INFORMACIÓ DE PARTIDA 18

3.1.1. Camins històrics 18

3.1.2. Senders de la xarxa GR, PR i SL 19

3.1.3. Itineraris turístics 19

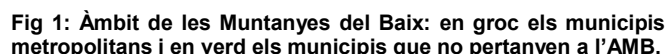
3.1.4. Altres camins 21

4 PRIMERA PROPOSTA D'ITINERARIS 22

4.1. CONSIDERACIONS PRÈVIES 22

4.2.	RUTES TEMÀTIQUES	23
4.2.1.	Ruta vermella	23
4.2.2.	Ruta de l'entorn de les masies	24
4.2.3.	Ruta dels oficis antics	28
4.2.4.	Ruta de l'aigua	28
4.3.	RUTES MUNICIPALS I INTERMUNICIPALS	30
4.3.1.	El reconeixement dels camins històrics	30
5	ESTRUCTURA DE LA BASE DE DADES	31
5.1.1.	Sobre els catàlegs i els nivells de protecció	32
5.1.2.	Sobre les tipologies	33
6	CONSIDERACIONS FINALS	35
7	ANNEXES: TAULA ELEMENTS SELECCIONATS	37
8	ANNEXES: DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	43

0.1. ÀMBIT

0.2. OBJECTIUS I ABAST

5

Muntanyes del Baix i, de l'altra, plantejar rutes temàtiques que estimulin el coneixement del territori i l'educació per la sostenibilitat. Existeixen força iniciatives a nivell comarcal i municipal en relació al patrimoni de les Muntanyes del Baix. El treball vol donar continuïtat a la feina feta en aquest sentit, en especial al taller participatiu sobre el *Patrimoni a les Muntanyes del Baix de les 11es Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat*.¹ La intenció última és posar en valor i conservar el ric patrimoni existent, així com promoure activitats econòmiques i turístiques que contribueixin al desenvolupament sostenible.

El treball parteix de la necessitat d'una visió territorial que vagi més enllà de la perspectiva estrictament municipal, per comprendre les dinàmiques pròpies de les Muntanyes del Baix i superar els diferents marcs i contextos (Taula 1). Igualment, es proposa una aproximació integral que articuli conjuntament el patrimoni cultural i natural.

Municipi	Planejament urbanístic general
Begues	Pla General d'Ordenació
Castellví de Rosanes	Pla General d'Ordenació
Cervelló	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Corbera de Llobregat	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Gavà	Pla General Metropolità
La Palma de Cervelló	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Martorell	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Pallejà	Pla General Metropolità
Sant Andreu de la Barca	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Sant Boi de Llobregat	Pla General Metropolità
Sant Climent de Llobregat	Pla General Metropolità
Sant Vicenç dels Horts	Pla General Metropolità
Santa Coloma de Cervelló	Pla General Metropolità
Torrelles de Llobregat	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Vallirana	Pla General d'Ordenació Urbana Municipal
Viladecans	Pla General Metropolità

Taula 1: Municipis de les Muntanyes del Baix i figura de planejament general vigent en el moment de redacció del treball (2024). En gris els municipis que no pertanyen a l'AMB

¹ Informe resultats. Taller participatiu virtual entorn del patrimoni a les Muntanyes del Baix. Dinamització a càrrec de l'entitat Raiels per encàrrec del CCBL.

0.3. METODOLOGIA

L'elaboració del present estudi s'ha estructurat en tres blocs. En una primera fase de documentació, s'han consultat diferents treballs realitzats dins i fora de l'AMB. Aquests treballs fan referència al patrimoni cultural i natural i a l'extensa xarxa de camins i rutes existents. En paral·lel, s'han consultat també les cartografies i bases de dades GIS del Servei d'Informació i Estudis Territorials de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Així, el punt de partida és la informació, diagnòstic i propostes de diferents treballs recents realitzats en l'àmbit, complementats amb la base de dades recopilada per l'AMB.

Gràcies a aquestes primeres fonts, s'ha confeccionat una base de dades geo-referenciada i s'ha pogut seleccionar un conjunt d'elements patrimonials, així com identificar possibles línies de treball de cara a proposar una ampliació de la xarxa d'itineraris existents. Aquest coneixement s'ha sistematitzat per tal de detectar temàtiques i relacions a potenciar. Així, l'anàlisi dels diferents elements patrimonials, la seva tipologia i distribució en el context de les Muntanyes del Baix ha permès identificar determinades temàtiques comunes.

La darrera fase ha consistit en elaborar gràficament, sobre la xarxa de camins existent, una proposta de noves rutes, definides a partir de les temàtiques resultants de les anàlisis prèvies.

A continuació es fa una valoració de la informació disponible en relació al patrimoni cultural i natural, així com de la xarxa de camins. En el cas del patrimoni cultural es fa una proposta raonada de selecció de determinats elements, mentre que en el cas del patrimoni natural i la xarxa de camins s'apunten possibles criteris.

1 PATRIMONI CULTURAL

D'acord amb la Llei 9/1993, de 30 de setembre, el patrimoni cultural és el conjunt de tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura amb valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic, i dels béns immaterials integrants de la cultura popular i tradicional i les particularitats lingüístiques. Tot i la importància dels béns immaterials i dels béns mobles, donada la voluntat de definir rutes i la informació disponible, el treball se centra en els béns immobles.

El punt de partida són els treballs impulsats pels diferents municipis i el Consell Comarcal, així com la base de dades del *Catàleg d'elements patrimonials rellevants per elaborar el relat sobre la construcció històrica del territori metropolità*.² Es tracta d'una base de dades molt completa, que incorpora diferents fonts i que té en compte la xarxa de camins i carreteres històriques de l'AMB, fet que s'adiu amb el segon objectiu específic del treball, la definició i impuls a possibles rutes patrimonials temàtiques.

1.1. Base de dades prèvia

El treball del *Catàleg d'elements patrimonials rellevants per elaborar el relat sobre la construcció històrica del territori metropolità*³ tenia per objecte proveir l'AMB de la informació necessària per a endegar l'elaboració del relat sobre la construcció del territori metropolità, des de l'època romana fins l'etapa prèvia a l'explosió demogràfica de mitjans del segle XX. L'àmbit abastava tot el territori metropolità amb l'excepció del municipi de Barcelona. La base inicial per a plantejar la primera selecció d'elements patrimonials fou una versió de la base de dades del *Catàleg de Patrimoni Arquitectònic del Refós*.⁴ Aquest catàleg, que es va actualitzant periòdicament, conté la transcripció gràfica dels plans especials de catàleg i protecció del patrimoni arquitectònic per aquells municipis metropolitans que en disposen (excepte Barcelona).

Pel que fa a l'àmbit d'estudi, els municipis metropolitans que no disposen d'un pla especial de protecció de patrimoni arquitectònic o catàleg de béns protegits són: Begues, Pallejà, Sant Andreu de la Barca, Sant Climent de Llobregat, Santa Coloma de Cervelló, Torrelles de Llobregat i Viladecans. (taula 2)

² Mercadé J. i Cervera M. 2021. *Catàleg d'elements patrimonials rellevants per elaborar el relat sobre la construcció històrica del territori metropolità*. Barcelona. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Document intern]

³ Ídem.

⁴ Catàleg de Patrimoni Arquitectònic del Refós de Planejament de l'AMB

<https://www.amb.cat/web/area-metropolitana/serveis-digital/detall/-/serveidigital/cataleg-de-patrimoni-arquitectonic-del-refos-de-planejament/8099888/11692>

Municipi	Patrimoni	Catàleg de masies
Begues	1996/002760 Revisió del Pla general d'ordenació	2013/050661 Pla especial del catàleg de masies, cases rurals i altres
Cervelló	1988/004513 Pla general d'ordenació urbana 2015/057184 Pla especial i catàleg del patrimoni arquitectònic i ambiental	2018/067199 Pla especial de catàleg de masies, cases rurals i altres
Corbera de Llobregat	2008/034854 Modificació puntual de la fitxa 22 del Pla especial del catàleg del patrimoni històric, arquitectònic i natural 2012/048039 Modificació puntual del Pla especial del catàleg del patrimoni històric, arquitectònic i natural 1999/000263 Pla especial del catàleg del patrimoni històric, arquitectònic i natural	/
Gavà	1999/001273 Pla especial i catàleg del patrimoni arqueològic 1999/001317 Pla especial i catàleg del patrimoni arquitectònic	/
La Palma de Cervelló	2010/042990 Catàleg de béns protegits (POUM)	2016/061413 Pla especial del catàleg de masies, cases rurals i altres edificacions en sòl no urbanitzable
Pallejà	1995/002038 Pla especial de reforma interior del nucli antic 2008/031761 Pla especial urbanístic de preservació de l'entorn de la riera de les Rovires 2000/001489 Pla especial de la Unitat d'actuació del sector les Masies	2008/030362 Pla especial urbanístic de catalogació i preservació de masies i cases rurals en sòl urbà
Sant Andreu de la Barca	/	/
Sant Boi de Llobregat	1988/003512 Pla especial protecció patrimoni i catàleg 1994/000785 Modificació del Pla especial de protecció i rehabilitació del patrimoni arquitectònic i Pla especial protecció i rehabilitació nucli antic	
Sant Climent de Llobregat	/	/
Sant Vicenç dels Horts	1986/002347 Anotació preventiva registre bens al catàleg protecció patrimoni	/
Santa Coloma de Cervelló	/	Inventari de masies i elements singulars
Torrelles de Llobregat	1993/002690 Revisió del Pla general d'ordenació	/
Viladecans	Pla Director de patrimoni cultural	/

Taula 2: Figures de protecció en SNU per municipis metropolitans (2023), amb el número d'expedient i enllaç al RPUC. S'han considerat exclusivament aquells instruments amb una incidència potencial en l'àmbit i temàtica de l'estudi. A nivell informatiu s'han inclòs també altres documents d'interès no inclosos al RPUC.

El Catàleg també conté la transcripció gràfica de la informació disponible al *Geoportal de Patrimoni Cultural, Jaciments arqueològics* de la Generalitat de Catalunya.⁵

Així mateix, des de fa alguns anys, la Diputació de Barcelona ha impulsat la realització dels Mapes de Patrimoni Cultural amb l'objectiu de fer un inventari exhaustiu dels elements del patrimoni immoble, moble, documental, immaterial i natural dels municipis de la província de Barcelona.⁶ Actualment, els municipis metropolitans de les Muntanyes del Baix que disposen de Mapa de Patrimoni Cultural són: Begues, Corbera de Llobregat, la Palma de Cervelló i Santa Coloma de Cervelló. Bona part d'aquests municipis no compten amb una figura de protecció del patrimoni relativament recent.

La base de dades del refós fou ampliada també amb l'addició de nous elements a partir dels següents treballs previs impulsats per l'AMB:

- Magrinyà, F., Navas, T. i Clavera, G. 2013. *Reconeixement patrimonial de les vies metropolitanes del territori de l'AMB*. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Document intern]
- Navas, T., et al. 2016. *Identificació dels camins i les carreteres històriques del territori metropolita*. Àrea Metropolitana de Barcelona. [Document intern]

1.1.1. Selecció prèvia dels elements

A partir de la base del Catàleg del Refós impulsat per l'AMB, i la inclusió parcial de la informació disponible al Geoportal de Patrimoni Cultural de la Generalitat i als Mapes de Patrimoni Cultural de la Diputació, així com en d'altres treballs previs de l'AMB, es van preseleccionar, a escala metropolitana (Barcelona exclosa), 1.096 elements. El primer cribratge es va fer a partir dels següents criteris:

- Grau de Protecció. El primer criteri va ser incloure tots els elements que gaudissin del màxim grau de protecció establert per la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, és a dir els que dins l'inventari de patrimoni arquitectònic de la Generalitat de Catalunya apareixen com a Béns Culturals d'Interès Nacional (BCIN).
- Patrimoni arqueològic. En principi es van considerar tots els elements de la base de dades prèvia que feien referència al patrimoni arqueològic com a testimonis més remots de l'assentament poblacional sobre el territori.
- Tipologia: Masies. L'articulació de part del territori històric en base a les unitats agrícoles d'explotació fa que les masies s'hagin de considerar com un element rellevant dins del patrimoni construït del territori. És per això que es van incorporar tots els elements de la base de dades assimilables a aquesta tipologia. No hi són, ni de bon tros, totes les

⁵ [www.http://sig.gencat.cat/portalsigcultura.html](http://sig.gencat.cat/portalsigcultura.html)

⁶ <https://patrimonicultural.diba.cat/>

masies de l'AMB. La selecció es basa en la base prèvia. Si no han estat documentades prèviament en cap de les fonts citades, no foren incloses en la primera selecció.

- Tipologia: Creus de terme. En teoria la declaració genèrica del Decret 571/1963 de 14 de marzo (BOE 30 de marzo de 1963) protegia com a "monument" —posteriorment BIC i actualment a Catalunya BCIN, entre d'altres els escuts, emblemes, i creus de terme. A la pràctica, es constata que hi ha diferents creus de terme que no consten com a BCIN. A banda de la seva correcta protecció o no, per la seva significació i relació d'emplaçament a les vies d'accés a la població, s'ha assenyalat la resta de creus de terme encara que no estiguin catalogades com a BCIN. S'han exclòs aquelles que han estat traslladades del seu emplaçament original ja que la seva presència distorsionaria la voluntat de lligar el patrimoni puntual amb el viari.
- Tipologia: Enginyeria civil. Tant associada directament a les vies, com no.
- Tipologia: Indústria. La importància de les activitats productives i el canvi transformador del territori que va suposar el procés d'industrialització ha determinat que s'inclouguin dins de la selecció tots els elements industrials detectats a la base inicial.
- Cronologia: Amb caràcter general es van considerar tots aquells elements anteriors al segle XIX, amb independència de la seva tipologia.

A partir dels elements que complien amb els diferents requisits, l'estudi cas per cas va fer que acabessin desestimant-se alguns elements, ja fos per la seva poca entitat física, o directament —i en especial en el cas dels jaciments arqueològics— per la seva desaparició.

1.2. Selecció final

A partir de l'inventari del total d'elements patrimonials derivat de l'esmentat Catàleg d'àmbit metropolità, s'han extret aquells elements inclosos dins de l'àmbit territorial de les Muntanyes del Baix.

A més d'aquests elements patrimonials, també s'han inclòs tots aquells pertanyents al sòl no urbanitzable dels municipis metropolitans que formen part de les Muntanyes del Baix: Gavà, Begues, Sant Boi de Llobregat, Sant Climent de Llobregat, Cervelló, la Palma de Cervelló, Pallejà, Torrelles de Llobregat, Corberà de Llobregat i Sant Andreu de la Barca. Aquesta ampliació ha permès incloure edificacions de significatiu valor patrimonial, com ara el Castell de l'Eramprunyà, situat fora dels límits territorials de l'àmbit d'estudi. La selecció inclou un total de 266 elements, dels quals 234 es troben dins del perímetre de les Muntanyes del Baix. (Taules 3 i 4)

Municipi	Total	Dins àmbit MB	Fora àmbit MB
Begues	63	55	8
Cervelló	60	60	0
Corbera de Llobregat	24	23	1
Gavà	34	18	16
La Palma de Cervelló	21	21	0
Pallejà	14	14	0
Sant Andreu de la Barca	3	3	0
Sant Boi de Llobregat	13	8	5
Sant Climent de Llobregat	7	7	0
Sant Vicenç dels Horts	3	1	2
Santa Coloma de Cervelló	6	6	0
Torrelles de Llobregat	17	17	0
Viladecans	1	1	0
TOTAL	266	234	32

Taula 3: Total elements seleccionats en SNU amb algun tipus de protecció

Tipologia	Dins àmbit MB	Fora àmbit MB
Arquitectura rural	136	19
Arquitectura domèstica	9	2
Arquitectura civil	24	3
Arquitectura pública	0	0
Arquitectura religiosa	11	1
Arquitectura defensiva	3	1
Arquitectura industrial	24	3
Jaciment arqueològic	20	3
Creu de Terme / Fita	7	0
TOTAL	234	32

Taula 4: Elements seleccionats en SNU amb algun tipus de protecció, segons tipologia (per més informació veure 5.1.2 Sobre les tipologies)

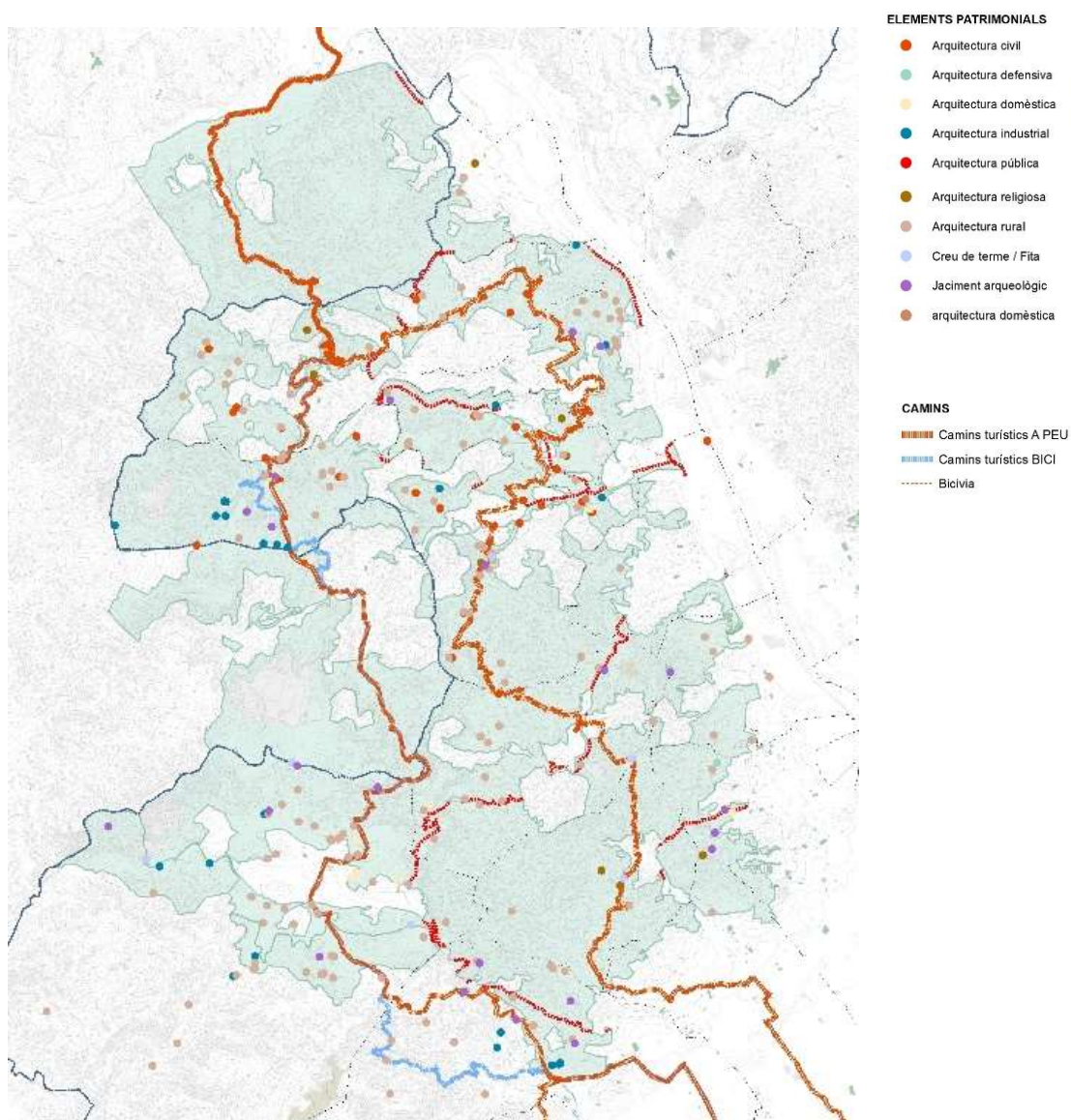

Figura 3: Elements seleccionats en SNU amb algun tipus de protecció, segons tipologia

2 PATRIMONI NATURAL

A les Muntanyes del Baix hi trobem un patrimoni històric i cultural molt valuós: masos, restes de fortificacions, ermites, molins i altres construccions d'alt valor paisatgístic. Aquest patrimoni és indissoluble del ric patrimoni natural format per boscos, rieres, fonts, coves i un ampli conjunt d'elements d'alt valor ambiental i social.

Les diferents fonts consultades en relació al patrimoni construït en l'àmbit metropolità i la xarxa de camins ofereix una extensa base de dades geo-referenciada d'elements i camins a partir de la qual traçar possibles itineraris. Tanmateix, convé apuntar que el patrimoni natural, essencial per a l'actual proposta, no es troba, de moment, inclòs de forma general a la base de dades. Per tal de tenir una visió completa del patrimoni construït i natural de les Muntanyes del Baix, caldria inventariar i afegir aquest darrer. Aquesta és una de les principals conclusions del treball. Per tal d'avançar en aquest sentit, a continuació s'apunten alguns del treballs existents que podrien servir de base.

2.1. Informació de partida

Uns pocs catàlegs de patrimoni, com els exemples de Cervelló i Corbera de Llobregat, ja incorporen aquesta visió més holística del patrimoni i inclouen tant elements arquitectònics com naturals o ambientals. Així mateix, els Mapes de Patrimoni de la Diputació també comparteixen en part aquesta aproximació més integral. No obstant, cal tenir present que en el cas del patrimoni natural ens trobem davant d'elements que pertanyen a una escala territorial que sovint depassa els límits municipals, com és el cas de força rieres.

Tal com recull el web del Consell Comarcal del Baix Llobregat, a nivell geomorfològic, el territori presenta àrees amb una important entitat com són les cingleres rogenques de la part central o bé les nombroses coves o avencs deguts a la naturalesa càrstica de bona part del territori. Les cingleres, coves, planícies, combinades amb grans extensions boscoses, i cursos d'aigua que travessen la zona, permeten la vida a un elevat nombre d'espècies vegetals i animals, sovint típiques dels boscos de la zona, així com d'alguns casos d'espècies de les que no es tenia constància anteriorment a la zona o fins i tot, d'endemismes.⁷ La vegetació és rupícola i mediterrània, tot i que en algun punt hi ha comunitats de vegetació humida de caràcter centreeuropeu, així com algunes espècies singulars. La proximitat a àrees urbanes fa que aquest ric patrimoni natural sigui alhora més vulnerable i més estratègic, sobretot pel que fa a la provisió de serveis ecosistèmics claus per la població i territori metropolitans.

⁷ <https://www.elbaixllobregat.cat/muntanyesdelbaix/patrimoni>

2.1.1. Diagnosi dels espais lliures de les Muntanyes del Baix

Per tal de complementar aquesta primera cartografia i inventari global, s'han consultat les fitxes de l'Annex “*Espais i elements patrimonials de gestió i conservació prioritària*”,⁸ (Fig. 4) de la *Diagnosi dels espais lliures de les Muntanyes del Baix*, elaborat per la Diputació de Barcelona. A partir d'aquest Annex, es proposa recollir els següents espais d'interès natural:

- Patrimoni natural i cultural de Sant Ponç de Corbera (Cervelló), entorn del Monestir de Sant Ponç de Corbera.
- Fondo de Can Dispanya i entorns (Cervelló)
- Vall de la riera de Santa Maria o Can Sala (Cervelló)
- Patrimoni natural i cultural de la riera de Cervelló (Cervelló)
- Pedrera històrica d'en Romagosa (Cervelló)
- Patrimoni natural de la riera de Corbera (Corbera de Llobregat)
- Patrimoni natural dels boscos de la roca Foradada (Corbera de Llobregat)
- Patrimoni natural de la font de can Canals i del Hermano (Sant Andreu de la Barca)
- Patrimoni natural dels boscos de can Colomer (Sant Climent de Llobregat)
- Gorg de la Mola (Corbera de Llobregat)

L'esmentat annex s'estructura en fitxes on s'identifiquen els principals trets característics de cada entorn i els actuals riscos als que s'enfronta. L'objectiu últim és una millor conservació i protecció de l'indret en qüestió.

Fig. 4: Fitxes de l'Annex de la “Diagnosi dels espais lliures de les Muntanyes del Baix”

⁸ Espais i elements patrimonials de gestió i conservació prioritària:

https://www.diba.cat/documents/162728730/0/1940009050_memo_muntanyesbaixBR.pdf/045dc7b5-20b1-4f1c-09d1-064075f0c709?t=1604476130751

2.1.2. Pla de Comunicació de les Muntanyes del Baix

Addicionalment, el Pla d'Accions de les Muntanyes del Baix,⁹ elaborat el desembre del 2020, ofereix un llistat de paratges amb valor estètic, natural, ecològic i social, tots ells susceptibles de ser inclosos en el futur inventari.

Paratge	Municipi	Paratge	Municipi
El Cala Torrent de Can Canals	Corbera de Llobregat	Entorn de Sant Ponç	Corbera Cervelló
Cinglera dels Carsos, el mirador i Can Margarit		Bosc de Can Sala	Cervelló
Mata de Can Coll, el roure gran, l'alzina gran i els xiprers de Can Llopard		El pla d'Ardenya	Vallirana
Serres de l'Aragall, de Sant Miquel, del Pujol de Migjorn i roc de Forellac i Puig d'Agulles		Pont de l'Arcada	Olesa de Bonesvalls
Entorn de la Riera de les Rovires Mirador de les Planes	Pallejà	El Montau	Begues i Olesa de Bonesvalls
Cingleres de Pallejà	Pallejà i la Palma de Cervelló	El pla de Begues	Begues
El Pla de Sant Joan	La Palma de Cervelló	Muntanya de Sant Ramon o Montbaig	Sant Boi de Llobregat
La riera de Rafamans		Muntanya de Sant Antoni	Santa Coloma de Cervelló
Capçalera de la riera de Torrelles	Torrelles de Llobregat	Turó de Caçagats	Gavà
		Fons dels Fangars	
		Vall de la riera de les Comes i els Canyars	

Fig. 5: Paratges amb valor del Pla de Comunicació de les Muntanyes del Baix

El document inclou, a més, un llistat d'espais i instal·lacions d'ús social i de lleure, així com d'esdeveniments socials relacionats amb l'entorn natural.

2.1.3. La geologia i la mineria al Baix Llobregat

Les dues publicacions bàsiques pel que fa a la geologia serien el llibre *La geologia i la mineria al Baix Llobregat. Un patrimoni identitari a través de la història*¹⁰ i la publicació que el complementa *Itineraris del patrimoni geològic i miner del Baix Llobregat*.¹¹ El primer és el resultat de la VIII recerca col·lectiva que tracta del patrimoni geològic i miner que hi ha al Baix Llobregat. El llibre recull, a més de la situació geològica i de la història geològica i minera de la comarca al llarg dels diferents períodes històrics, 50 fitxes d'espais d'interès geològic i miner. La segona publicació conté, a més, 7 itineraris geoturístics que permeten visitar i comprendre els elements geològics més representatius i singulars de la comarca del Baix Llobregat, des del Delta fins a Montserrat, seguint la columna vertebral que és el riu Llobregat. Aquests itineraris ens apropen als jaciments

⁹ Pla de comunicació de les Muntanyes del Baix. Desembre 2020.

¹⁰ Climent i Costa, F. et al. (2020) *La Geologia i la mineria al Baix Llobregat: un patrimoni identitari a través de la història*. Primera edició. Sant Feliu de Llobregat: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

¹¹ Espínola, R. i Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, entitat editora (2020) *Itineraris del patrimoni geològic i miner del Baix Llobregat*. Primera edició. Sant Feliu de Llobregat: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

minerals, les mines i el patrimoni miner més divers i als molts afloraments de roques i estructures tectòniques que podem trobar arreu del territori.

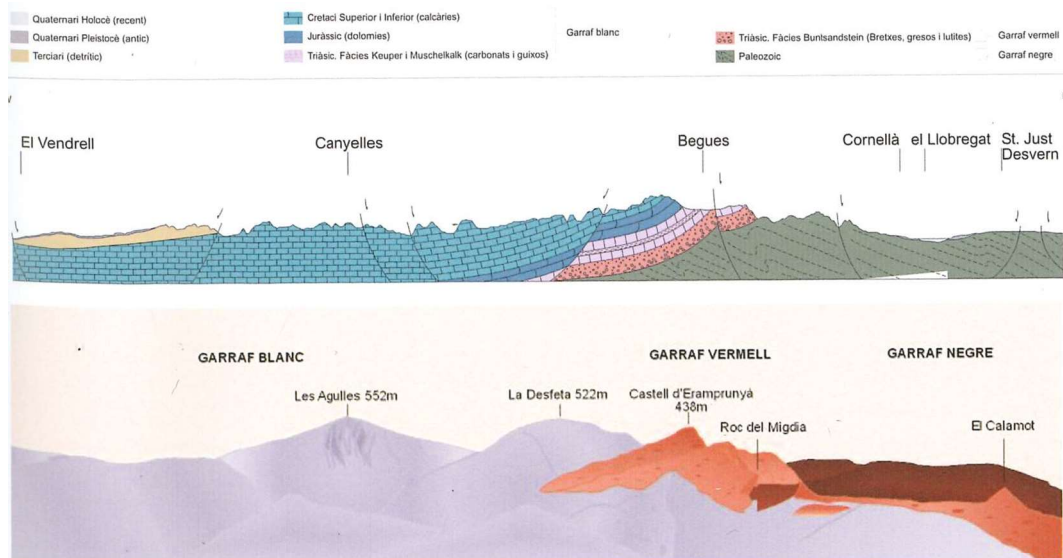

Fig. 6: Secció i alçat longitudinals del massís de Garraf amb les tres grans unitats estratigràfiques (Garraf negre, Garraf vermell, Garraf blanc). Arxiu Cipag. Dibuix secció: Gàmez et al., 2011. Alçat: Rosa Sevillano 8CEB. Centre d'Estudis Beguetans). Font: Climent i Costa, F. et al. (2020)

2.1.4. Els espais agraris a les Muntanyes del Baix

Cal destacar també els treballs realitzats pel Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya [CTFC] en l'àmbit de les Muntanyes del Baix. Més concretament, convé subratllar, pel seu interès potencial en relació al ric patrimoni associat a les nombroses masies del territori:

- CTFC: Llena G., Bertrán M., Coello J i Busquets E. (2022) *Cartografia del potencial de manteniment i recuperació d'espais agraris a les Muntanyes del Baix*, novembre 2022. Conveni de col·laboració amb l'AMB (document intern)

L'objectiu principal del treball és identificar i classificar els espais agrícoles actuals de les Muntanyes del Baix, d'acord a un gradient de prioritat pel que fa al seu manteniment i gestió. L'objectiu últim és evitar un major declivi d'aquest ús i, en la mesura del possible, recuperar els espais amb més potencial. En aquest sentit, la informació generada pot ser emprada per definir actuacions estratègiques de conservació i millora de l'espai agroforestal de l'àmbit.

3 XARXA DE CAMINS

3.1. Informació de partida

Pel que fa a la base de camins utilitzada per a l'estudi, aquesta és el resultat de diversos projectes previs i prové de fonts internes i externes a l'AMB.

3.1.1. Camins històrics

Per un costat, s'ha treballat amb els arxius shape que formaven part del *Catàleg d'elements patrimonials rellevants per elaborar el relat sobre la construcció històrica del territori metropolità*¹² esmentat prèviament, el qual partia de la base del projecte de 2017 *Identificació dels camins i les carreteres històriques del territori de l'AMB*,¹³ també citat a l'apartat 1.1. *Base de dades prèvia*. Aquest darrer treball recollia els traçats de les minutes municipals realitzades entre els anys 20 i 30 del segle XX. La restitució es va realitzar georeferenciant els traçats sobre el plànol 1:25.000 del ICGC i fent coincidir els traçats de les minutes sobre traçats existents en el 1:25.000 actual. Aquest procés va permetre obtenir una classificació d'aquells vials en funció dels valors de la cartografia 1:25.000 actual. En el cas que no hi hagués vial existent a la base 1:25.000 actual, s'anotava el traçat com a desaparegut (Fig. 6).

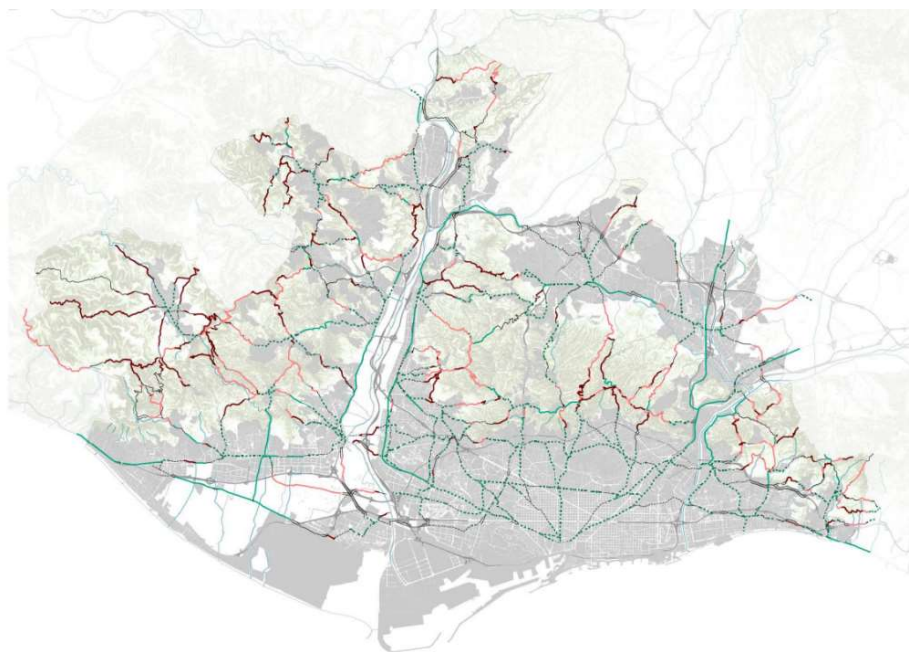

Fig. 7:
Identificació i reconeixement de les vies històriques de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. En verd els camins històrics assimilats per carreteres i vies urbanes. En vermell i salmó els camins històrics en SNU. (a partir de Navas, T., et al. 2016)

¹² Mercadé i Cervera. 2021.

¹³ Navas, T., et al. 2016.

3.1.2. Senders de la xarxa GR, PR i SL

En paral·lel a les bases de dades i informació referent als elements patrimonials i extensa xarxa de camins, també s'han tingut en compte les rutes existents que ja funcionen en el territori.

Existeix una xarxa de senders de Gran Recorregut (GR) i Petit Recorregut (PR) gestionada per la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. D'aquests, cal destacar l'etapa 20 del GR 92 (o E-12 europeu), conegut com a Sender de la Mediterrània.¹⁴

Fig. 8: Rutes de Gran i Petit Recorregut en l'àmbit de les Muntanyes del Baix

Troblem també els següents senders de petit recorregut :

- PR-C 162 Ruta del Sol Blau (Torrelles)
- PR-C 160 Ruta de les Fonts (Begues)
- PR-C 161 Ruta de la Torrassa (Sant Vicenç dels Horts)
- PR-C 163 Sender de Vallirana (Vallirana)
- PR-C 70 Ruta de la Font Freda (Vallirana – Gelida)

Així mateix, existeixen els itineraris elaborats pels diferents ajuntaments, la majoria dels quals es poden consultar a les pàgines web dels respectius municipis. A continuació es llisten els enllaços corresponents als municipis de Begues, Cervelló i Corbera.

- Begues: <https://www.begues.cat/begues/llocs-dinteres/itineraris/>
- Cervelló: <https://www.cervello.cat/coneix-cervello/turisme/rutes/>
- Corbera: <https://www.corberadellobregat.cat/coneix-corbera/natura-i-rutes/>

3.1.3. Itineraris turístics

El Consorci de Turisme del Baix Llobregat va publicar l'any 2014 el Pla de Senders del Baix Llobregat. Aquest Pla defineix una xarxa de mobilitat turística a partir de tres eixos i la configuració de connexions entre els mateixos: el Llobregat, les Carenes de Llevant i les Carenes

¹⁴ FEEC: <https://senders.feec.cat/etapa/gr-92-etapa-20/>

de Ponent. El document fa una diagnosi detallada de la comarca del Baix Llobregat (xarxa hidrogràfica, viària, espais naturals, patrimoni cultural, estat dels camins, etc.) i detalla les oportunitats de la xarxa de senders i les connexions entres els diferents itineraris, tant per vianants com per ciclistes, per tal d'obtenir un impuls econòmic i contribuir a l'ordenació del territori. A la pàgina web, en obert, es poden descarregar els arxius en format KLM de les rutes a peu i en bicicleta.

Així, sobre la base de camins existents, s'ha incorporat la xarxa de rutes turístiques de les Muntanyes del Baix (Fig. 9), realitzada pel Consell Comarcal del Baix Llobregat.¹⁵ Les rutes que s'han seleccionat en aquest cas són les dues rutes corresponents a l'Eix de Ponent. L'avantatge d'aquestes dues rutes és que permeten traçar dos grans eixos que travessen les Muntanyes del Baix de nord a sud, articulant els diferents municipis al seu pas.

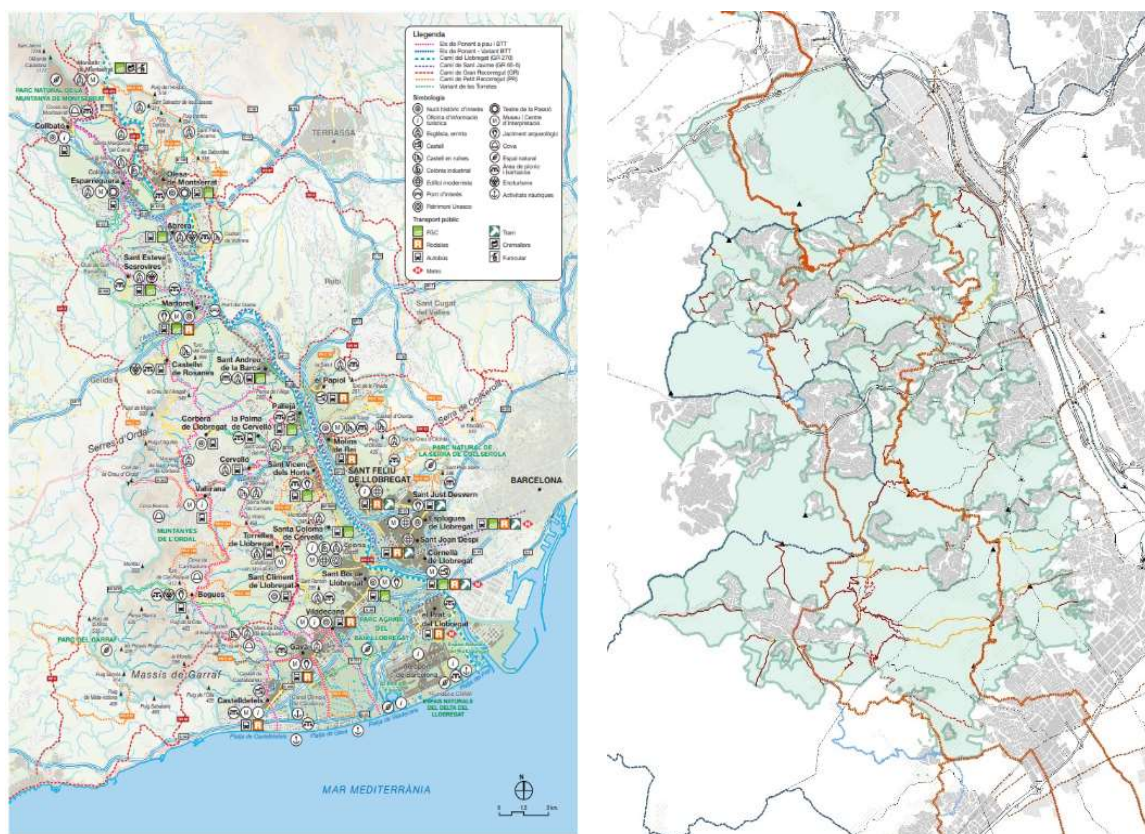

Fig. 9: Xarxa de camins turístics: a la dreta el mapa de la Comarca i a l'esquerra l'Eix de Ponent en el seu tram corresponent a les Muntanyes del Baix.

¹⁵ Xarxa de rutes turístiques de les Muntanyes del Baix. Eix de Ponent
<https://www.turisme Baix Llobregat.com/ca/senderisme-i-cicloturisme>

3.1.4. Altres camins

Addicionalment, s'han incorporat les pistes forestals del Pla de Prevenció d'Incendis i la xarxa pedalable o bicivia (AMB).

4 PRIMERA PROPOSTA D'ITINERARIS

4.1. Consideracions prèvies

La proposta de rutes parteix en bona mesura dels resultats del taller participatiu *El patrimoni a les Muntanyes del Baix*, realitzat el 3 de novembre del 2021 per Zoom, en el marc de les 11es Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat. L'objectiu central d'aquest taller fou:

- Contribuir a donar a conèixer el patrimoni en un sentit integral (material i immaterial, cultural, arquitectònic, popular, natural, etc.), que hi ha a les Muntanyes del Baix.
- Plantejar accions compartides per generar activitats socials i econòmiques vinculades a la gestió sostenible del patrimoni a les Muntanyes del Baix.

El taller plantejava els següents quatre àmbits de treball:

- Difusió/visibilització
- Gestió patrimonial
- Creació d'activitat econòmica en base al patrimoni
- Treball en xarxa per vetllar pel patrimoni

El present treball pot contribuir al desenvolupament de les accions considerades com a més prioritàries en el taller, en especial les cinc primeres:

- Inventari global del patrimoni de les Muntanyes del Baix (9 vots)
- Creació d'elements de comunicació del patrimoni: web, fulletons i oferta estable d'activitats (6 vots)
- Rutes temàtiques 5 vots
- Projecte de conservació de camins i corriols global a nivell comarcal i municipal (3 vots)
- Creació d'una guia-catàleg per facilitar les visites (3 vots)

Més concretament, pel que fa a les rutes, l'*Informe de resultats* del taller planteja el disseny i posada en marxa de rutes temàtiques entorn del patrimoni de les Muntanyes del Baix. Durant el taller es van identificar diferents propostes de rutes com ara la xarxa d'art romànic, la xarxa de pedra seca, la xarxa entorn de les masies, la ruta dels castells, la ruta oficis antics i la ruta vermella. Aquestes rutes temàtiques permetrien posar en valor aquest patrimoni cultural i donar-lo a conèixer, tant entre la població forana com local. Una de les rutes amb més acceptació fou precisament la ruta vermella, color del sòl i de moltes construccions, i, per tant, color característic del patrimoni cultural i natural de les Muntanyes del Baix.

Les propostes de rutes es basen en aquest treball previ i s'organitzen a partir de dues categories: rutes temàtiques i rutes territorials (municipals i intermunicipals). Un aspecte important és el reconeixement dels camins històrics, elements patrimonials de primer ordre en si mateixos (veure secció 3.1.1).

4.2. RUTES TEMÀTIQUES

L'estudi dels diferents elements inclosos a la base de dades ha permès identificar una sèrie de rutes entorn de determinats temes comuns. Aquestes rutes inclouen algunes de les propostes del Taller participatiu sobre el Patrimoni a les Muntanyes del Baix, mencionat amb anterioritat, com la ruta vermella, així com d'altres de noves, com la ruta de l'aigua.

4.2.1. Ruta vermella

Cal destacar, pel seu caire singular i identificador del territori, la ruta vermella, formada per aquelles construccions realitzades amb la característica pedra vermella procedent d'algunes de les pedreres de l'àmbit, com la d'en Romagosa, inclosa al Mapa de Patrimoni Cultural de la DIBA.¹⁶ Aquesta ruta inclou elements que pertanyen també a altres rutes potencials, com el Castell de Cervelló i el Castell d'Eramprunyà (ruta de castells), l'ermita de Santa Maria de Cervelló (ruta d'art romànic), les Tombes antropomorfes de Santa Maria de Cervelló (ruta ibers i romans) o les coves de Bruguers i Foradada (ruta de les coves).

L'interès d'aquest itinerari no recau únicament en el patrimoni construït sinó, també, en el patrimoni natural. D'aquesta manera, caldria valorar incloure també espais com el Gorg de la Mola o la Pedrera històrica d'en Romagosa, ambdós citats en la *Diagnosi dels espais lliures de les Muntanyes del Baix*,¹⁷ elaborat per la Diputació de Barcelona, i dels quals manca informació cartogràfica suficient.

Fig. 11: Castell de l'Eramprunyà, Castell de Cervelló i Ermita de Santa Maria de Cervelló

¹⁶ <https://patrimonicultural.diba.cat/element/pedreres-de-can-romagosa>

¹⁷ Diagnosi dels espais lliures de les Muntanyes del Baix:

https://www.diba.cat/documents/162728730/0/1940009050_memo_muntanyesbaixBR.pdf/045dc7b5-20b1-4f1c-09d1-064075f0c709?t=1604476130751

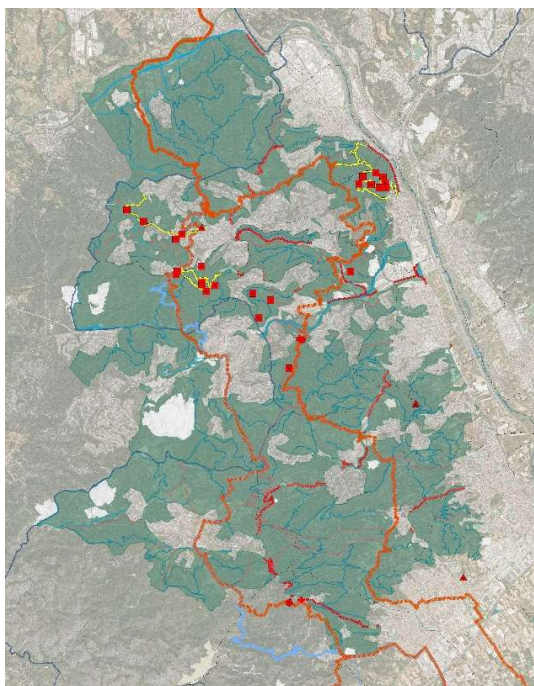

Fig. 12: ruta vermella (proposta)

Municipi	Nom	Eta	Protecció
Cervelló	Castell de Cervelló	s IX-XV	BCIN
	Capella del castell de Cervelló	s IX-XV	BCIN
	Església de Santa Maria de Cervelló	s IX-XV	BCIN
	borja caseta de vinya	s XVI-XVIII	Altres béns
	barraca	Desconeguda	Altres béns
	barraca del Margalló	Desconeguda	Altres béns
	barraca	Desconeguda	Altres béns
	barraca	Desconeguda	Altres béns
	barraca	Desconeguda	Altres béns
	barraca	Desconeguda	Altres béns
	borja Sota Can Casildo	Desconeguda	BCIL
	barraca	Desconeguda	Altres béns
	dues borges	Desconeguda	Altres béns
	tombes antropomorfs de Santa Maria de Cervelló	s IX-XV	Altres béns
Corbera	borja de Can Canals	s XVI-XVIII	Altres béns
	borja de Can Panyella	s XVI-XVIII	Altres béns
	borja del serral d'en Roig	s XVI-XVIII	Altres béns
	borja de Sant Ponç	s XVI-XVIII	Altres béns
Gavà	Castell de l'Eramprunyà i ermita de Sant Miquel	s IX-XV	BCIN
	jaciment arqueològic ibero-romà del castell de l'Eramprunyà	Antiguitat	Altres béns
la Palma	cabanya de vinya borja	Desconeguda	Altres béns
Pallejà	barraca de la vinya del Tieso	Desconeguda	Altres béns
	barraca del turó del Bori	Desconeguda	Altres béns
	barraca dels Garrofers	Desconeguda	Altres béns
	barraca de la vinya de Ca l'Avi	Desconeguda	Altres béns
	barraca dels Tres Turons	Desconeguda	Altres béns
	barraca de la vinya del Cacoero	Desconeguda	Altres béns
	barraca Nord de les restes del Mas Albareda	Desconeguda	Altres béns
	barraca del Mas Albareda-Mas Colomer	Desconeguda	Altres béns
Torrelles	restes ermita i castell nou de Cervelló	s IX-XV	Altres béns

4.2.2. Ruta de l'entorn de les masies

Sens dubte, l'element més present en tot l'àmbit i més definitori del patrimoni arquitectònic és l'extensa xarxa de masies. Les masies és on, antigament, convergien la vida productiva i la vida domèstica i són potser l'element construït més significatiu del paisatge.

En la mapificació del conjunt de masies, s'han tingut en compte aquells camps de conreu que s'han perdut recentment, així com aquells que caldria mantenir per una gestió més resilient i

sostenible del mosaic agroforestal.¹⁸ D'aquesta manera, s'identifiquen dos tipus de masies: aquelles que es troben actualment properes – a una distància inferior als 200m - a un camp de conreu i les que no.

Es tracta d'un punt de partida per a la definició de rutes que permetin incidir en el patrimoni construït i una determinada gestió del territori. Tanmateix, convé matissar que el present estudi és una primera aproximació que requereix d'un treball més profund en relació a l'estat actual de les masies i les possibilitats de visitar-ne l'entorn.

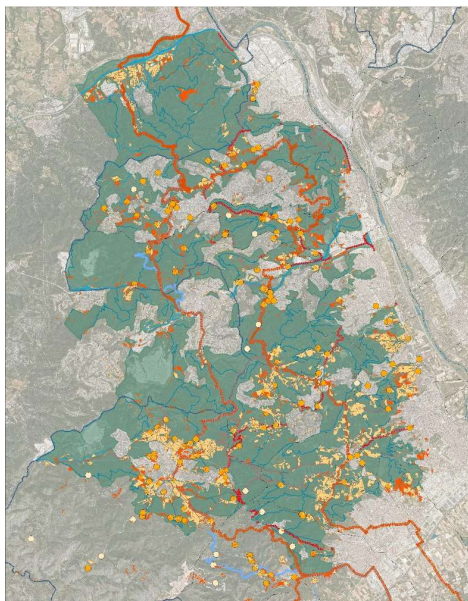

Fig. 13: ruta masies (proposta)

Municipi	Nom	Eta	Protecció
Begues	l'Alzina	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Térmens	s XVI-XVIII	Altres béns
	Cal Catequero	1890-1936	Altres béns
	Can Quitèrio	1890-1936	Altres béns
	Can Vinyes	1890-1936	Altres béns
	casa de la creu	1890-1936	Altres béns
	Ca la Marieta	1936-1980	Altres béns
	Mas Ferrer	s XVI-XVIII	Altres béns
	Mas Trabal	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Figueres	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Barreres	s XVI-XVIII	Altres béns
	Carxol	s XVI-XVIII	Altres béns
	puig Moltó	s XVI-XVIII	Altres béns
	Les Planes	s XVI-XVIII	Altres béns
	La maçana	s XVI-XVIII	Altres béns
	Mas Pascual	s XVI-XVIII	Altres béns
	Mas Alemany	s XVI-XVIII	Altres béns
	Cal Gepet	s XVI-XVIII	Altres béns
	Mas Grau	s XVI-XVIII	Altres béns
	la Clota	s XVI-XVIII	Altres béns
	El Mas Roig	s XVI-XVIII	Altres béns
	La Parellada	s XVI-XVIII	Altres béns
	les casetes del roure	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Grau	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Rigol	s XVI-XVIII	Altres béns
	Jaques	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Pau	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Sadurní	s XVI-XVIII	Altres béns
	Cal Vallès	1800-1890	Altres béns
	Farfai	1800-1890	Altres béns
	Cal Pelegrí	1800-1890	Altres béns
	Cal Pigat	1800-1890	Altres béns
	Cal Tafatana	1800-1890	Altres béns
	Cal Talleret	1800-1890	Altres béns

¹⁸ CTFC: Llena G., Bertrán M., Coello J i Busquets E. (2022) Cartografia del potencial de manteniment i recuperació d'espais agraris a les Muntanyes del Baix, novembre 2022. Conveni de col·laboració amb l'AMB (document intern)

	el roure	1800-1890	Altres béns
	Cal Ros	1800-1890	Altres béns
	Vallgrassa	1800-1890	Altres béns
	Cal Batlle Vell	1800-1890	Altres béns
	corral de'n Romagosa	1800-1890	Altres béns
	la Casota	1800-1890	Altres béns
	la creu	1800-1890	Altres béns
	Cal Gepis	1800-1890	Altres béns
	Cal Pepet de la creu	1800-1890	Altres béns
Cervelló	can Castany	s XVI-XVIII	BCIL
	can Jordi	s XVI-XVIII	BCIL
	can Muç	Desconeguda	BCIL
	can Sala de Baix	s XVI-XVIII	BCIL
	mas Nou del lledoner	s XVI-XVIII	BCIL
	can Casas de Sant Ponç	s XVI-XVIII	Altres béns
	can Riera	s XVI-XVIII	BCIL
	torre Vileta	s XVI-XVIII	BCIL
	les casetes de can Sala	s XVI-XVIII	BCIL
	can Valent	s XVI-XVIII	Altres béns
	can Casildo	s XVI-XVIII	BCIL
	can Dispanya	1800-1890	BCIL
	mas Pitarra	s XVI-XVIII	BCIL
	can Sala de Dalt	1800-1890	BCIL
	maset de la creu de les Ànimes	s IX-XV	BCIL
Corbera de Llobregat	masia Can Canals	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia Can Llopard	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia Can Deu	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia Can Baiona	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Planes	s XVI-XVIII	
	masia Can Panyella	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia els Fitons	s XVI-XVIII	Altres béns
	masies Cal Coix	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia Can Tonijoan	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia el Maset	1800-1890	Altres béns
Gavà	casa de Colònies de Can Amat	s XVI-XVIII	BCIL
	Can Amat	s XVI-XVIII	BCIL
	Can Roig	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Torrens	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Mas	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia can cortils	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia can badolet	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia de Can Badolet	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia del Maset	s XVI-XVIII	Altres béns
	Mas Cortils	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia cal masclot	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia can pares	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia cal bruach	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia de can bassoles	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia de Can Bruach	s XVI-XVIII	Altres béns

	masia de Cal Masclot	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia de Can Vall de Joan	s XVI-XVIII	Altres béns
	masia de Can Bassoles	s XVI-XVIII	Altres béns
la Palma de Cervelló	les Palmeres	1890-1936	Altres béns
	Can Ros de Mas Tabà	1936-1980	Altres béns
	Can Mascaró	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Llopart	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Via	s XVI-XVIII	Altres béns
	maset de l'Ollé	s XVI-XVIII	Altres béns
	Ca l'Eugeni, veïnat de l'Aristot	s XVI-XVIII	Altres béns
	Cal Sereno	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Passoles	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Pau Xerraire, veïnat de l'Aristot	s XVI-XVIII	Altres béns
	Ca l'Aristot	s IX-XV	
	Can Roca, veïnat de l'Aristot	s IX-XV	Altres béns
Sant Andreu	Can Archs	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Preses	s XVI-XVIII	Altres béns
Sant Boi de Llobregat	Can Ros del Llor	s XVI-XVIII	BCIL
	Can Balanyà	s XVI-XVIII	BCIL
	Cal Maurici	s XVI-XVIII	BCIL
	Cal Font	1800-1890	BCIL
	el Llor	s IX-XV	BCIL
Sant Climent	Can Riera Vell	s XVI-XVIII	
	Can Colomer de les Valls	s XVI-XVIII	Altres béns
Santa Coloma de Cervelló	Can Colomer	s XVI-XVIII	
	Can Monner	s XVI-XVIII	
	Can Mallol	s XVI-XVIII	
	Ca n'Isbert	s XVI-XVIII	
	Can Cartró	s IX-XV	
	Can Salgado	s IX-XV	
Torrelles	Can Güell	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Balasch de dalt	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can masia de Dalt	Desconeguda	Altres béns
	Can Pau Oller, Can Xafarroques	Desconeguda	Altres béns
	Can pi de la Serra	s XVI-XVIII	Altres béns
	can Ràfols	s XVI-XVIII	BCIL
	Cal Rodó	s XVI-XVIII	Altres béns
	Can Claver	s XVI-XVIII	Altres béns
	Mas Segarra	s IX-XV	Altres béns
	Can Mas	1800-1890	Altres béns
	Can Nicolau	1800-1890	Altres béns
	Can casanovas	1800-1890	Altres béns
Viladecans	Can Sala-Can Menut	s IX-XV	BCIL

4.2.3. Ruta dels oficis antics

Arrel de l'esmentat taller sobre el patrimoni de les Muntanyes del Baix, va sorgir la idea també de fer una ruta dels antics oficis de les Muntanyes del Baix. Aquesta ruta permetria establir un nexa entre diferents tipus d'elements patrimonials i construir un relat sobre el tipus d'activitat econòmica que, històricament, compartien el conjunt de municipis. A partir dels elements identificats, s'ha fet una selecció d'aquests oficis: picapedrers, calciners o forners, moliners, carboners, nevaters i traginers.

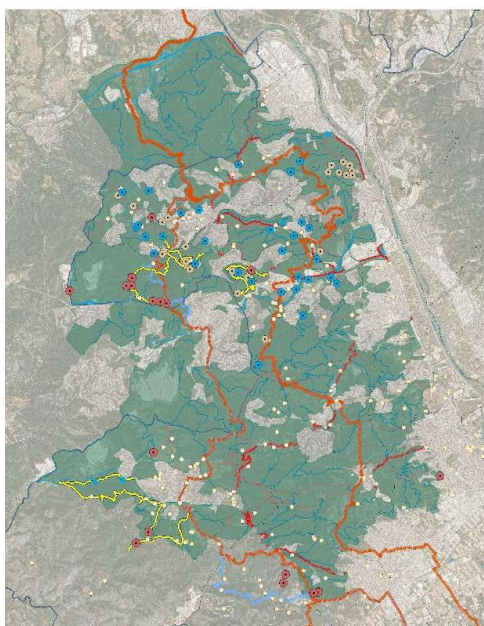

Fig. 14: ruta dels oficis antics (proposta)

Municipi	Nom	Eta	Protecció
Begues	Forn de calç de la Creu (Begues) IPA-40711	s XVI-XVIII	
	Forn de calç de Mas Grau (Begues) IPA-40721	s XVI-XVIII	
	Forn de calç de Can Sadurní (Begues) IPA-40723	s XVI-XVIII	
	forn de calç 2 de la Sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns
	forn de calç 3 de la sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns
	forn de calç 1 de la sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns
	forn de calç 2 de call roig	s XVI-XVIII	Altres béns
	forn de calç 1 de call roig	s XVI-XVIII	Altres béns
Cervelló	forn de calç de Coll Verdaguer	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç del lledoner	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç Can Dispanya 3	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç Can Dispanya 4	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç Can Dispanya 1	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç Can Dispanya 2	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç del Bosc de la creu d'Ordal	Desconeguda	Altres béns
	forn de calç de la Serra de la Penya Roja	Desconeguda	Altres béns
	molí del Baró	s IX-XV	Altres béns
la Palma	molí de Can Roca	s IX-XV	Altres béns

4.2.4. Ruta de l'aigua

Dins del conjunt d'elements patrimonials d'interès relacionats amb l'aigua, trobem una abundància de fonts en detriment d'altres elements també d'interès, com els molins o pous de glaç. És per això que, enlloc de proposar una ruta entorn a la idea de l'aigua, s'ha considerat més adient incorporar aquests elements, les fonts sobretot, a altres rutes. Tot i així, s'han plantejat petits itineraris circulars entorn d'alguns d'aquests elements més singulars, principalment al voltant de la riera de Cervelló i la riera de les Planes. Vinculada a altres rutes, la idea de fons és crear un relat al voltant de la importància de l'aigua a les Muntanyes del Baix, apropant aspectes de la vida domèstica i rural del segle passat, com ara l'ús de fonts o de pous de glaç en la vida diària.

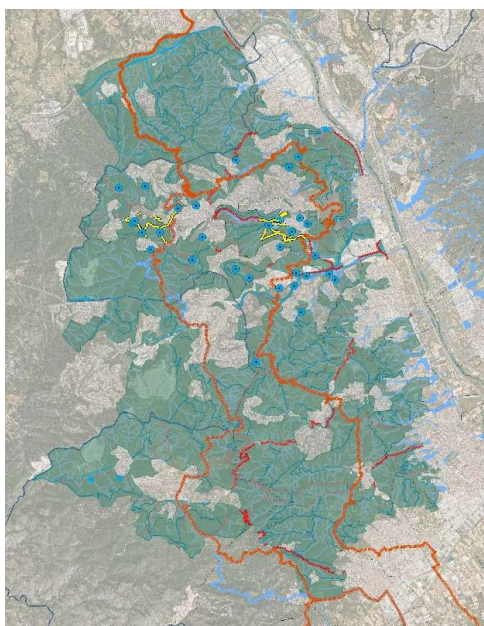

Fig. 15: ruta de l'aigua (proposta)

Municipi	Nom	Etap	Protecció
Begues	Pou de gel les Tallarises (Begues) IPA-40722	s XVI-XVIII	
	pou de Glaç	s XVI-XVIII	Altres béns
Cervelló	pou	Desconeguda	Altres béns
	molí de la riera de Cervelló	s XVI-XVIII	BCIL
	Font Vella o Font d'en Casildo (Cervelló) IPA-18229	Desconeguda	BCIL
	font del Molinet	Desconeguda	Altres béns
	font de Flàvia	Desconeguda	Altres béns
	font de can Romagosa	Desconeguda	Altres béns
	mines de Torrent Fondo	Desconeguda	Altres béns
	font de can Rafel	Desconeguda	Altres béns
	font de can Sala de Dalt	Desconeguda	BCIL
	mines de Can Vendrell	Desconeguda	Altres béns
	font de can Nicasi	Desconeguda	Altres béns
	font de Sant Elies	Desconeguda	Altres béns
	mina d'aigües d'en Mensa	1800-1890	Altres béns
	molí del Baró	s IX-XV	Altres béns
Corbera de Llobregat	la font de l'Amunt	s XVI-XVIII	BCIL
	font de Socies	Desconeguda	BCIL
	font de can Montmany de mas Passoles	Desconeguda	BCIL
	font del Llac	Desconeguda	
	la fonteta	Desconeguda	BCIL
	font de l'alzina	Desconeguda	BCIL
	font de la Senyora	Desconeguda	BCIL
	Pou de Glaç	s XVI-XVIII	BCIL
la Palma de Cervelló	font de Can Mascaró	Desconeguda	Altres béns
	font de Marge	Desconeguda	Altres béns
	font de Can Via	Desconeguda	Altres béns
	molí de Can Roca	s IX-XV	Altres béns
	pou de glaç	Desconeguda	Altres béns

Aquest llistat de possibles rutes no és un llistat tancat. Hi ha altres temàtiques amb una representativitat i interès suficient per a fomentar altres propostes. Per exemple, es podria estudiar també una ruta de la calç, a partir dels entorns dels forns de calç i les pedreres que s'utilitzaven per la seva extracció, una ruta dels ibers i romans, basada en l'entorn de jaciments i poblats, una ruta de la pedra seca, ampliant la ruta ja existent a Cervelló,¹⁹ etc. Un altre àmbit d'interès són les nombroses coves i avencs, fruit de la morfologia càrstica del territori. No obstant, en general i especialment en aquest darrer cas, caldrà tenir en compte la fragilitat d'aquests entorns a l'hora de difondre i promoure l'accés a aquest patrimoni.

¹⁹ <https://etnologia.blog.gencat.cat/2022/12/13/gaudim-la-pedra-seca-a-cervello/>

4.3. RUTES MUNICIPALS I INTERMUNICIPALS

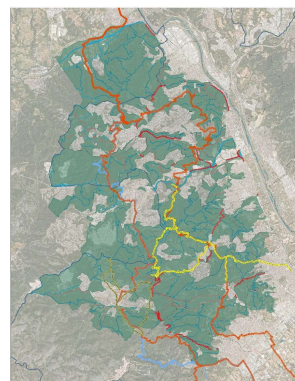
Dins d'aquesta categoria trobem aquelles rutes al voltant dels nuclis històrics o que enllacen diferents nuclis entre si. A diferència de les rutes temàtiques, no se centren en una tipologia concreta si no que posen en relació elements diversos i són una molt bona oportunitat per a potenciar una visió integral que abasti tant el patrimoni cultural com el natural. Així mateix, a més d'oferir una visió més àmplia del patrimoni en relació a un àmbit concret, també poden contribuir a millorar la mobilitat activa entre nuclis.

4.3.1. El reconeixement dels camins històrics

Si bé el traçat original dels camins històrics, en molts casos, ha estat substituït per vies urbanes o carreteres, encara resten alguns senders en sòl no urbanitzable.

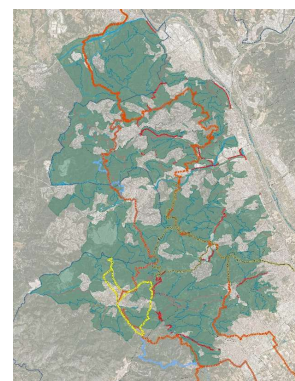
Element patrimonial	Tipologia	Municipi
Torre de Llor	Torre de guaita	Sant Boi de Llobregat
Creu de Querol	Creu de Terme	Torrelles de Llobregat
Can Valent	Masia	Cervelló
Can Balasch de Dalt	Masia	Torrelles de Llobregat
Can Nicolau	Masia	Torrelles de Llobregat
Cal Rodó	Masia	Torrelles de Llobregat
Can Pau Oller	Masia	Torrelles de Llobregat
Can Carcana / Can Blai	Casa aïllada	Torrelles de Llobregat
Barraca	Barraca	Cervelló
Can Sala de Baix	Masia	Cervelló
Tombes Antropomorfes	Jaciment	Cervelló
Castell de Cervelló	Castell	Cervelló
Ermита de Santa Maria de Cervelló	Ermita	Cervelló
Can Pitarra	Masia	Cervelló
Fita de Santa Maria de Cervelló	Creu de Terme	Cervelló

Fig. 16: Elements patrimonials de la ruta de Sant Boi de Llobregat a Cervelló

Element patrimonial	Tipologia
Can Grau	Masia
Can Serra	Casa aïllada / torre
L'alzina	Masia
La casota	Masia
Can Pau	Masia
Can Vinyes	Masia
Dolmen d'Ardenya	Jaciment
Creu d'Ardenya	Creu de Terme
Cal Jepet	Masia
Cova de Sant Sadurní	Cova
Forn de Calç de Can Sadurní	Forn de calç
Cal Gepis	Masia
Pati del Pou Mas	Quadra / Corral

Fig. 17: Elements patrimonials entorn de la ruta circular de Begues

5 Estructura de la base de dades

La base de dades consisteix en un shapefile (GIS) i la taula associada (Excel). La taula 5 mostra els diferents camps inclosos en aquesta base de dades. Per la seva complexitat i interès, la informació corresponent a la protecció i tipologia de l'element es descriu amb més detall a en un apartat propi (veure secció 5.1.1).

Nom del camp	Contingut	Descripció
TIPUS	Llistat PEC PEPE PEU PEA PEPA	Tipus d'element - Element Catalogat - Entorn de Protecció de l'Element Catalogat - Entorn urbà - Element Arqueològic Entorn de Protecció arqueològica o jaciment
CODI_REFOS	Número	codi identificador de l'element del núm. de la fitxa del catàleg
NOM	Text	Nom de l'element o entorn a l'expedient
CAT_PROTEC	Llistat BCIN BCIL BPU EPA Entorn de protecció Altres béns	Categoria de protecció: - Béns Catalogat d'Interès Nacional - Béns Catalogat d'Interès Local - Béns amb Protecció Urbanística - Espais de Protecció Arqueològica - Entorn de protecció - Altres Béns
ETAPA_1	Llistat Antiguitat s. IX-XV s. XVI-XVIII 1800-1890 1890-1936 1936-1980 1980-2020	Cronologia de l'element a partir de la divisió en etapes històriques definida en els treballs anteriors de l'AMB, per tal que siguin homogenis. En relació al Catàleg del Refós, s'ha canviat el nom de l'etiqueta "Pre", que s'ha substituït per la d'"Antiguitat", així com d'altres ajustos menors.
ETAPA_2	Llistat s. IX-XV s. XVI-XVIII 1800-1890 1890-1936 1936-1980 1980-2020	Camp que prové del Catàleg d'elements patrimonials rellevants per elaborar el relat sobre la construcció històrica del territori metropolità. En aquest treball es va considerar important afegir un segon camp d'etapa per tal de recollir canvis rellevants dins la història de l'element, per exemple masies d'origen medieval transformades en època moderna, esglésies consagrades d'antic però reedificades, etc.
ETAPA_refo	Llistat s. IX-XV s. XVI-XVIII 1800-1880 1881-1936 1936-1980	Etaques segons la base de dades del Catàleg del Refós.
PROTEC_ref	Text	Nivell o categoria de protecció segons el criteri de cada expedient
CAT_PROT_1	Llistat BCIN BCIL BPU SP SP: (MP) sd	Nivell de protecció de l'element (veure 5.1.1)

Nom del camp	Contingut	Descripció
TIPOLOGI_1	Llistat Arquitectura rural Arquitectura domèstica Arquitectura civil Arquitectura religiosa Arquitectura defensiva Arquitectura industrial Jaciment arqueològic Creu de terme/ fita	Tipologia de l'element patrimonial segons usos generals (veure 5.1.2)
TIPOLOGI_2	Text	Tipologia de l'element patrimonial referent al tipus d'edifici definit per la seva pròpia morfologia (veure 5.1.2)
US_ACTUAL	Text	Tipus d'usos de l'element
US_ORIGINAL		
US_PRINCIPAL		
FITXA_PDF	Text	Nom de la fitxa PDF que conté les dades de l'element. "Codi INE_TIPUS_CODI".
NOMMUNI	Text	Nom del municipi.
X_ETRS89_	Número	Georeferenciació de l'element per a garantir l'interoperabilitat amb el SIG i la confecció de mapes temàtics.
Y_ETRS89_	Número	
Ruta	Llistat Primeres civilitzacions Ruta romànic Ruta castells Ruta calç Ruta aigua Ruta masies Ruta pedra seca	Element inclòs en una de les rutes proposades (veure 4.2)
Ruta_B	Llistat Ruta coves Ruta oficis antics Ruta vermella	
MB	Llistat 1 0	Permet diferenciar si l'element està inclòs dins l'àmbit de les Muntanyes del Baix (valor 1) o no (valor 0)

Taula 5: Nom, contingut i descripció dels camps de la base de dades (shapefile i excel)

5.1.1. Sobre els catàlegs i els nivells de protecció

La Llei de Patrimoni Cultural Català 9/1993 defineix dos nivells de catalogació: els béns culturals d'interès nacional (BCIN), i els béns culturals d'interès locals (BCIL). La declaració de BCILs correspon als ajuntaments sempre i quan siguin municipis de més de 5.000 habitants. En el cas d'aquells municipis amb una població per sota els 5.000 habitants, com la Palma i Sant Climent, la declaració correspondria al Consell Comarcal.

Es poden consultar els plans de protecció aprovats per als diferents municipis de Catalunya al Registre de Planejament urbanístic de Catalunya (RPUC).²⁰

Els béns que no són BCIN ni BCIL però que es protegeixen en algun grau als diferents catàlegs de patrimoni municipals no tenen una categoria específica homologada. Com que els catàlegs de protecció del patrimoni són en darrer terme instruments de planejament urbanístic s'ha convingut considerar-los com a "Béns Protegits Urbanísticament" (BPU). Es habitual que els diferents catàlegs municipals estableixin categories o nivells dins del seu planejament que en cap cas no són reglats ni homogenis entre municipis.

En el camp de "Protecció" de la base de dades que acompanya aquest treball, els elements seleccionats s'han considerat d'acord amb les següents categories:

- BCIN: Béns culturals d'interès nacional
- BCIL: Béns culturals d'interès local
- BPU: Béns protegits urbanísticament (catalogació municipal)
- SP: Béns sense cap protecció
- SP: (MP): Béns no protegits inclosos als Mapes de Patrimoni Cultural
- sd: sense dades

5.1.2. Sobre les tipologies

S'han valorat els usos tradicionals dels elements de la mostra per tal d'establir un quadre tipològic en el que cadascun d'ells quedes englobat i representat. Amb aquesta motivació s'ha generat un tesaurus o glossari jerarquitzat que ha de permetre ordenar sistemàticament els elements i interrelacionar-los. Aquest tesaurus s'articula en dos nivells de lectura: el primer, referent a les tipologies arquitectòniques definides pels seus usos generals; el segon, referent al tipus d'edifici definit per la seva pròpia morfologia.

El primer nivell general (camp tipologia 1) recull les següents etiquetes:

- Arquitectura rural: elements relacionats amb la vida i el treball al camp
- Arquitectura domèstica: edificis destinats a usos residencials en àmbits poblats
- Arquitectura civil: referent a infraestructures públiques i privades destinades a la gestió del territori i dels seus recursos
- Arquitectura religiosa: referent a béns relacionats amb el fet religiós i la vertebració de l'Església i el seus costums en el territori
- Arquitectura defensiva: relativa a fortificacions i elements de delimitació i defensa territorial per part d'agents públics i privats

²⁰ <https://dtes.gencat.cat/rpucportal/inici/ca/index.html>

- Arquitectura industrial: referent a edificis vinculats amb la producció i la gestió de productes manufacturats i industrials
- Jaciment arqueològic: restes arqueològiques
- Creu de terme/ fita

El segon nivell (tipologia 2) recull les tipologies específiques següents:

- Arquitectura rural: barraca / borja, masia, quadra / corral
- Arquitectura domèstica: casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig, casal, casa de cos
- Arquitectura civil: bassa / dipòsit, font / mina d'aigua, pont / viaducte
- Arquitectura religiosa: església, monestir, ermita, capella, cementiri / tomba
- Arquitectura defensiva: castell, torre de guaita
- Arquitectura industrial: forn, molí, pou de glaç
- Jaciment arqueològic: necròpoli medieval, restes medievals, restes prehistòriques, restes romanes, poblat ibèric
- Creu de terme/ fita

6 Consideracions finals

Aquest estudi ha permès fer una primera aproximació al patrimoni cultural i natural de les Muntanyes del Baix i definir possibles línies de treball futures. La informació recopilada, les anàlisis realitzades i les propostes inicials de rutes temàtiques i territorials han de ser enteses com un punt de partida que caldrà completar i aprofundir. Les conclusions que segueixen recullen els principals resultats obtinguts i apunten alguns dels reptes i oportunitats de cara a la gestió del patrimoni i a la seva posada en valor.

Al llarg de l'estudi s'han detectat alguns aspectes que convindria completar. D'una banda caldria completar i actualitzar la base de dades i aprofundir en moltes de les temàtiques identificades, com és el cas de les masies. En primer lloc, caldria obtenir una base de dades geo-referenciada que integrés també el patrimoni natural de l'àmbit, ja que la manca d'aquesta informació no permet entendre la importància de les Muntanyes del Baix en la seva totalitat. D'igual manera, s'hauria de fer un estudi més profund sobre determinats temes, com per exemple l'estat actual de les masies existents, que permetés entendre les oportunitats viables de visitar-les o fer-ne difusió, així com, en el cas de les masies, del manteniment de les activitats lligades a la valorització dels recursos naturals, especialment les agrícoles. Així mateix, caldria treballar per a una major integració, tant dels aspectes materials i immaterials, com dels valors naturals i culturals.

Les rutes proposades constitueixen una eina valuosa per donar a conèixer i posar en valor el patrimoni existent. No obstant això, cal entendre-les com un recurs més dins d'un ventall ampli d'estratègies que poden contribuir a la seva preservació, dinamització i adaptació al llarg del temps. La difusió educativa, la recerca científica, les activitats culturals, la recuperació d'usos tradicionals o la creació de materials divulgatius són vies necessàries per garantir la transmissió d'aquest llegat i enfortir-ne el reconeixement social. Igualment, caldria explorar la introducció de nous usos compatibles, així com la capacitat d'adaptació del patrimoni davant els reptes econòmics i socials que travessa el territori, juntament amb els derivats del canvi climàtic.

Finalment, el patrimoni cultural i natural de les Muntanyes del Baix juga un paper fonamental en la construcció i reforç de la identitat territorial. El seu reconeixement afavoreix una major cohesió entre municipis, alhora que potencia una imatge compartida del conjunt del territori. En aquest sentit, la posada en valor del patrimoni no només contribueix a la conservació dels elements materials i immaterials, sinó que també reforça el paper de les Muntanyes del Baix com a espai de referència dins la metròpoli i la comarca, consolidant-les com un àmbit clau en les estratègies de sostenibilitat i desenvolupament territorial.

Per assolir aquests objectius cal tenir en compte dos aspectes. Un d'ells és la fragilitat del patrimoni, en especial el natural, en un context de forta pressió urbana i demogràfica. La proximitat a àrees metropolitanes densament poblades incrementa la vulnerabilitat dels espais oberts i dels seus valors, ja sigui per l'augment de l'ús social, la transformació del sòl o la degradació dels ecosistemes. Aquesta fragilitat exigeix una gestió curosa i compartida que incorpori criteris de sostenibilitat i conservació activa, alhora que garanteixi l'accessibilitat i el gaudi responsable per part de la ciutadania. En aquest marc, cal extremar la precaució a l'hora

de dissenyar noves rutes i itineraris, per tal d'evitar que l'augment de la freqüentació pugui agreujar la problemàtica i posar en risc els valors que es volen preservar.

A nivell territorial, caldria també aprofundir en la coordinació i sinergies entre espais i administracions. Caldria un treball conjunt entre els diferents municipis, tant els metropolitans com els que no estan inclosos dins l'Àrea metropolitana. En aquest sentit, per una major integració territorial, caldria completar la documentació ja aportada amb un estudi del patrimoni dels municipis de fora de l'AMB, per tal de tenir una visió global de tot el patrimoni de les Muntanyes del Baix. Altres possibles aspectes a treballar en relació al paper potencial de les Muntanyes del Baix com a espai de referència i àmbit clau en les estratègies de sostenibilitat i desenvolupament territorial, serien l'articulació de les diferents rutes amb el transport públic. Pel que fa a les sinergies entre espais, caldrà tenir en compte espais limítrofs estratègics, com el Parc del Garraf i l'espai fluvial i deltaic del riu Llobregat, així com el ric patrimoni cultural ubicat en el sòl urbà dels diferents municipis.

7 Annexes: taula elements seleccionats

NOMMUNI	NOM	ETAPA_1	CAT_PROTEC	TIPOLOGI_2	MB
Begues	Can Pi	1890-1936	Altres béns	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	Can Serra	1890-1936	Altres béns	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	casa entre l'alzina i el Farfai	1936-1980	Altres béns	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	conjunt de Cal Barreres	1800-1890	Altres béns	Casa de cos	1
	veïnat de Cal Rata	1800-1890	Altres béns	Casa de cos	1
	Forn de calç de la Creu (Begues) IPA-40711	s XVI-XVIII		Forn	1
	Forn de calç de Mas Grau (Begues) IPA-40721	s XVI-XVIII		Forn	0
	Forn de calç de Can Sadurní (Begues) IPA-40723	s XVI-XVIII		Forn	1
	Pou de gel les Tallarises (Begues) IPA-40722	s XVI-XVIII		Pou de glaç	1
	pou de Glaç	s XVI-XVIII	Altres béns	Pou de glaç	1
	L'alzina	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Térmens	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Cal Catequero	1890-1936	Altres béns	Masia	1
	Can Quitèrio	1890-1936	Altres béns	Masia	1
	Can Vinyes	1890-1936	Altres béns	Masia	1
	casa de la creu	1890-1936	Altres béns	Masia	1
	Ca la Marieta	1936-1980	Altres béns	Masia	1
	Mas Ferrer	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Mas Trabal	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Figueres	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Barreres	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Carxol	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	puig Moltó	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Les Planes	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	La maçana	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Mas Pascual	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Mas Alemany	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Cal Gepet	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Mas Grau	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	la Clota	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	El Mas Roig	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	La Parellada	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	les casetes del roure	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Grau	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Rigol	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Jaques	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	Can Pau	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Sadurní	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Cal Vallès	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Farfai	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Cal Pelegrí	1800-1890	Altres béns	Masia	1

	Cal Pigat	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Cal Tafatana	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Cal Talleret	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	el roure	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Cal Ros	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Vallgrassa	1800-1890	Altres béns	Masia	0
	Cal Batlle Vell	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	corral de'n Romagosa	1800-1890	Altres béns	Masia	0
	la Casota	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	la creu	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Cal Gepis	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Cal Pepet de la creu	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	pati del Pou Mas	1890-1936	Altres béns	Quadra / Corral	1
	les Borigues	s XVI-XVIII	Altres béns	Quadra / Corral	0
	Creu d'Ardenya (Begues) IPA-30838	1936-1980			1
	Creu del Joncar (Begues) IPA-40710	1936-1980			1
	el pedró	1936-1980	Altres béns		1
	puig castellar	Antiguitat	Altres béns	Poblat ibèric	1
	avenc del Sellarès	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
	coveta del Marge del Moro	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
	dolmen d'Ardenya	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
	cova de Can Sadurní	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
Cervelló	pou	Desconeguda	Altres béns	Bassa / Dipòsit	1
	molí de la riera de Cervelló	s XVI-XVIII	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	Font Vella o Font d'en Casildo (Cervelló) IPA-18229	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	font del Molinet	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de Flàvia	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de can Romagosa	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	mines de Torrent Fondo	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de can Rafel	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de can Sala de Dalt	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	mines de Can Vendrell	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de can Nicasi	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de Sant Elies	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	mina d'aigües d'en Mensa	1800-1890	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	pont del Lledoner	s XVI-XVIII	Altres béns	Pont / Viaducte	1
	castell de Cervelló	s IX-XV	BCIN	Castell	1
	can Nicasi	1800-1890	BCIL	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	can Vendrell	1890-1936	BCIL	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	for de calç de Coll Verdaguer	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç del lledoner - el lledoner	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç del lledoner	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç de Can Dispanya 3	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç de Can Dispanya 4	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç de Can Dispanya 1	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç de Can Dispanya 2	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç del Bosc de la creu d'Ordal	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	for de calç de la Serra de la Penya Roja	Desconeguda	Altres béns	Forn	1

	molí del Baró	s IX-XV	Altres béns	Molí	1
	capella del castell de Cervelló	s IX-XV	BCIN	Església	1
	església de Santa Maria de Cervelló	s IX-XV	BCIN	Església	1
	monestir de Sant Ponç de Corbera	s IX-XV	BCIN	Monestir	1
	borja caseta de vinya	s XVI-XVIII	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca del Margalló	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	borja Sota Can Casildo	Desconeguda	BCIL	Barraca / Borja	1
	barraca	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	dues Borges		Altres béns	Barraca / Borja	1
	can Castany	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	can Jordi	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	can Muç	Desconeguda	BCIL	Masia	1
	can Sala de Baix	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	mas Nou del lledoner	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	can Casas de Sant Ponç	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	can Riera	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	torre Vileta	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	les casetes de can Sala	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	can Valent	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	can Casildo	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	can Dispanya	1800-1890	BCIL	Masia	1
	mas Pitarra	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	can Sala de Dalt	1800-1890	BCIL	Masia	1
	maset de la creu de les Ànimes	s IX-XV	BCIL	Masia	1
	Creu de terme / Fita de Santa Maria de Cervelló	s XVI-XVIII	BCIN		1
	tombes Antropomorfes de Santa Maria de Cervello	s IX-XV	Altres béns	Necròpoli medieval	1
	jaciment del monestir de Sant Ponç de Corbera	s IX-XV	BCIN	Restes medievals	1
	jaciment arqueològic i paleontològic cova Coll Verdaguer	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
	cova del pla de les Comes	Antiguitat	BCIL	Restes prehistòriques	1
Corbera de Llobregat	la font de l'Amunt	s XVI-XVIII	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	font de Socies	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	font de can Montmany de mas Passoles	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	font del Llac	Desconeguda		Font / mina d'aigua	1
	la fonteta	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	font de l'alzina	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	font de la Senyora	Desconeguda	BCIL	Font / mina d'aigua	1
	Pou de Glaç	s XVI-XVIII	BCIL	Pou de glaç	1
	cementiri	1800-1890	BCIL	Cementiri / tomba	0
	ermita de Sant Martí	s IX-XV	Altres béns	Ermita	1
	borja de Can Canals	s XVI-XVIII	Altres béns	Barraca / Borja	1
	borja de Can Panyella	s XVI-XVIII	Altres béns	Barraca / Borja	1
	borja del serral d'en Roig	s XVI-XVIII	Altres béns	Barraca / Borja	1

	borja de Sant Ponç	s XVI-XVIII	Altres béns	Barraca / Borja	1
	masia Can Canals	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia Can Llopard	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia Can Deu	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia Can Baiona	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Planes	s XVI-XVIII		Masia	1
	masia Can Panyella	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia els Fitons	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masies Cal Coix	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia Can Toni Joan	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia el Maset	1800-1890	Altres béns	Masia	1
Gavà	pont sobre segona Corredora	Desconeguda	Altres béns	Pont / Viaducte	0
	castell de l'Eramprunyà i ermita de Sant Miquel	s IX-XV	BCIN	Castell	0
	for de calç n2 de la sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	1
	for de calç núm. 2 de la Sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	1
	for de calç n3 de la sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	1
	for de calç núm. 3 de la Sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	1
	for de calç n1 de la sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	1
	for de calç núm. 1 de la Sentiu	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	1
	for de calç n2 de call roig	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	0
	for de calç n1 de call roig	s XVI-XVIII	Altres béns	Forn	0
	casa de Colònies de Can Amat	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	Can Amat	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	Can Roig	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Torrens	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Mas	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia can cortils	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia can badolet	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia de Can Badolet	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia del Maset	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	Mas Cortils	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	masia cal masclot	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia can pares	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia cal bruach	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia de can bassoles	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia de Can Bruach	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia de Cal Masclot	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia de Can Vall de Joan	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	masia de Can Bassoles	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	0
	jaciment arqueològic ibero-romà de Can Torrents	Antiguitat	Altres béns	Poblat ibèric	1
	jaciment arqueològic ibero-romà del castell de l'Eramprunyà	Antiguitat	Altres béns	Poblat ibèric	0
	Mines prehistòriques de Gavà-Can Tintorer	Antiguitat	BCIN	Restes prehistòriques	1
	complex Miner del parc de Gavà	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
	Antic ancoratge de les Sorres	Antiguitat		Restes romanes	0
	jaciment arqueològic de Coll Roig Est	Antiguitat	Altres béns	Restes romanes	0
	font de Can Mascaró	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	font de Marge	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1

la Palma de Cervelló	font de Can Via	Desconeguda	Altres béns	Font / mina d'aigua	1
	molí de Can Roca	s IX-XV	Altres béns	Molí	1
	pou de glaç	Desconeguda	Altres béns	Pou de glaç	1
	ermita de Sant Joan del Pla o de l'Erm	s IX-XV	Altres béns	Ermita	1
	capella de Sant Vicenç Ferrer	s XVI-XVIII	Altres béns	Ermita	1
	Cabanya de vinya borja	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	les Palmeres	1890-1936	Altres béns	Masia	1
	Can Ros de Mas Tabà	1936-1980	Altres béns	Masia	1
	Can Mascaró	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Llopart	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Via	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	maset de l'Ollé	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Ca l'Eugeni, veïnat de l'Aristot	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Cal Sereno	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Passoles	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Pau Xerraire, veïnat de l'Aristot	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Ca l'Aristot	s IX-XV		Masia	1
	Can Roca, veïnat de l'Aristot	s IX-XV	Altres béns	Masia	1
	cova del dos o del Bisbe	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
Pallejà	for de calç de Can Salabert	Desconeguda	Altres béns	Forn	1
	barraca de la vinya del Tieso	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca del turó del Bori	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca dels Garrofers	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca de la vinya de Ca l'Avi	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca dels Tres Turons	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca de la vinya del Cacoero	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca Nord de les restes del Mas Albareda	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	barraca del Mas Albareda-Mas Colomer	Desconeguda	Altres béns	Barraca / Borja	1
	Can Salabert	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Pucoll	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Seix - Can Coll	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	jaciment de la cova de Montmany	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
	jaciment de la cova de la Guineu	Antiguitat	Altres béns	Restes prehistòriques	1
Sant Andreu de la Barca	ermita del palau, Santa Madrona	s XVI-XVIII	Altres béns	Ermita	1
	Can Archs	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Preses	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
Sant Boi de Llobregat	Torre de Llor (Sant Boi de Llobregat) RI-51-0005631	s IX-XV	BCIN	Torre de guaita	1
	pavelló de caça	1890-1936	BCIL	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	Ca l'Hortència -Mas Jover	1800-1890	BCIL	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	0
	Can Penyasco	1890-1936	BCIL	Casal	0
	ermita de Sant Ramon de les Golbes	1890-1936	BCIL	Ermita	1
	Can Ros del Llor	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	Can Balanyà	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	0
	Cal Maurici	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	0
	Cal Font	1800-1890	BCIL	Masia	0
	el Llor	s IX-XV	BCIL	Masia	1
	jaciment ibèric muntanya de Sant Ramon	Antiguitat	Altres béns	Poblat ibèric	1

	jaciment ibèric	Antiguitat	Altres béns	Poblat ibèric	1
	jaciment ibèric de la font de les Golbes	Antiguitat	Altres béns	Poblat ibèric	1
Sant Climent de Llobregat	capella de la Mare de Déu del Roser	1936-1980	Altres béns	Capella	1
	cementiri de Sant Climent de Llobregat: capella del Fossar	1890-1936	Altres béns	Cementiri / tomba	1
	Ermita de Sant Ramon (Sant Boi de Llobregat) IPA-36635			Ermita	1
	Can Riera Vell	s XVI-XVIII		Masia	1
	Can Colomer de les Valls	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	creu del cementiri	1890-1936	Altres béns		1
	Creu del Querol (Sant Climent de Llobregat) IPA-30859				1
Sant Vicenç dels Horts	restes del pont de Carles III	s XVI-XVIII	BPU	Pont / Viaducte	0
	Can Costa	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	restes del pont de Carles III	s XVI-XVIII	Entorns		0
Santa Coloma de Cervelló	Can Colomer	s XVI-XVIII		Masia	1
	Can Monner	s XVI-XVIII		Masia	1
	Can Mallol	s XVI-XVIII		Masia	1
	Ca n'Isbert	s XVI-XVIII		Masia	1
	Can Cartró	s IX-XV		Masia	1
	Can Salgado	s IX-XV		Masia	1
Torrelles de Llobregat	restes ermita i castell nou de Cervelló	s IX-XV	Altres béns	Castell	1
	Can Carcana, Can Blai, Can Mero	Desconeguda	Altres béns	Casa aïllada / torre / vil·la d'estiueig	1
	Can Güell	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Balasch de dalt	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can masia de Dalt	Desconeguda	Altres béns	Masia	1
	Can Pau Oller, Can Xafarroques	Desconeguda	Altres béns	Masia	1
	Can pi de la Serra	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	can Ràfols	s XVI-XVIII	BCIL	Masia	1
	Cal Rodó	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Can Claver	s XVI-XVIII	Altres béns	Masia	1
	Mas Segarra	s IX-XV	Altres béns	Masia	1
	Can Mas	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Can Nicolau	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	Can casanovas	1800-1890	Altres béns	Masia	1
	creu del Querol	1890-1936	Altres béns		1
	restes Opus Espicatum	s IX-XV	Altres béns	Restes medievals	1
	restes de murs o muralles Opus Espicatum	Antiguitat	Altres béns	Restes romanes	1
Viladecans	Can Sala-Can Menut	s IX-XV	BCIL	Masia	1

8 Annexes: documentació gràfica

INTRODUCCIÓ

Àmbit

Accés amb transport públic

PATRIMONI

Elements patrimonials seleccionats

Elements patrimonials segons tipologia

Xarxa de camins

PROPOSTA ITINERARIS

Ruta vermella

Ruta de l'entorn de les masies

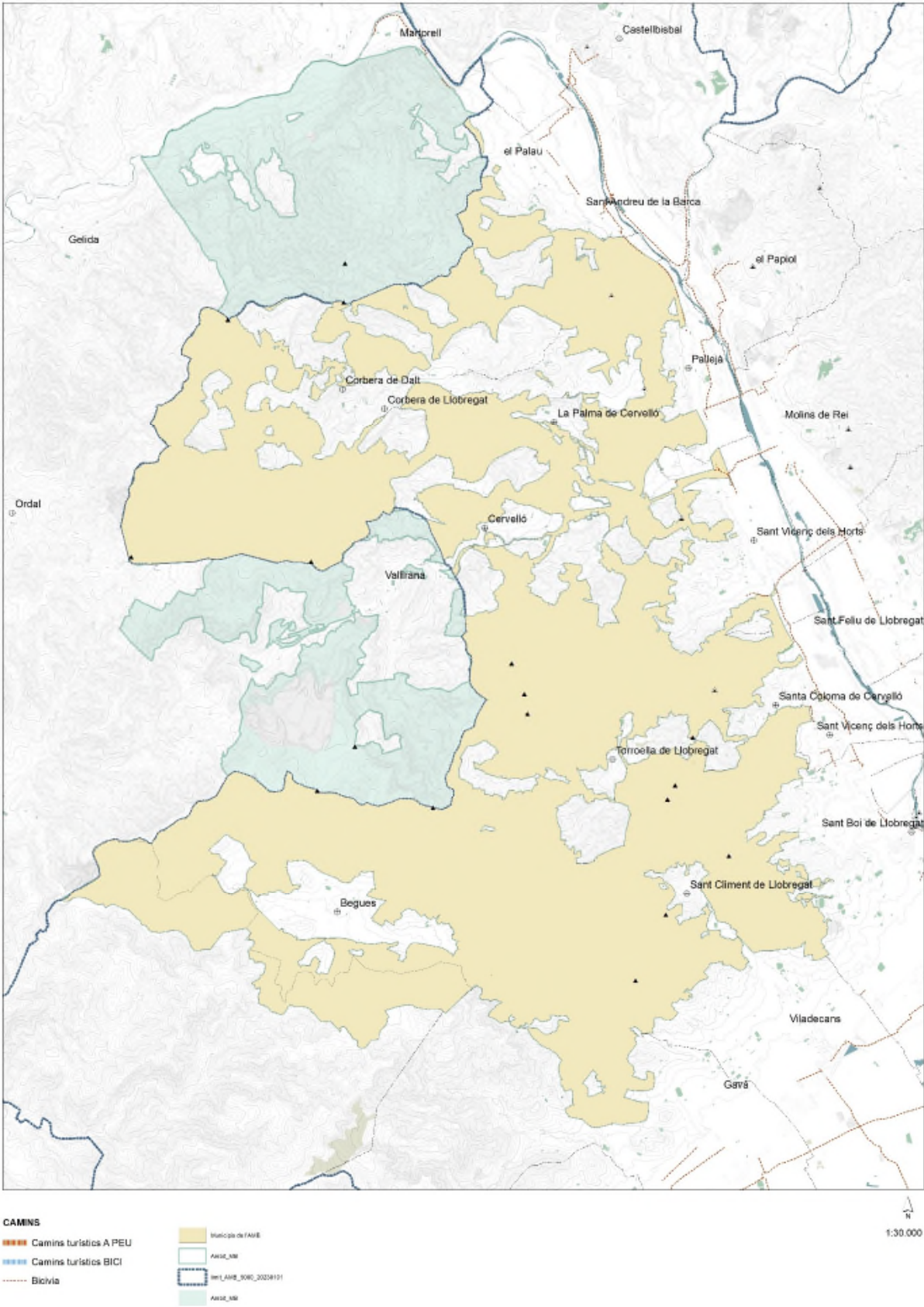
Ruta dels antics oficis

Ruta de l'aigua

Ruta entorn dels camins històrics

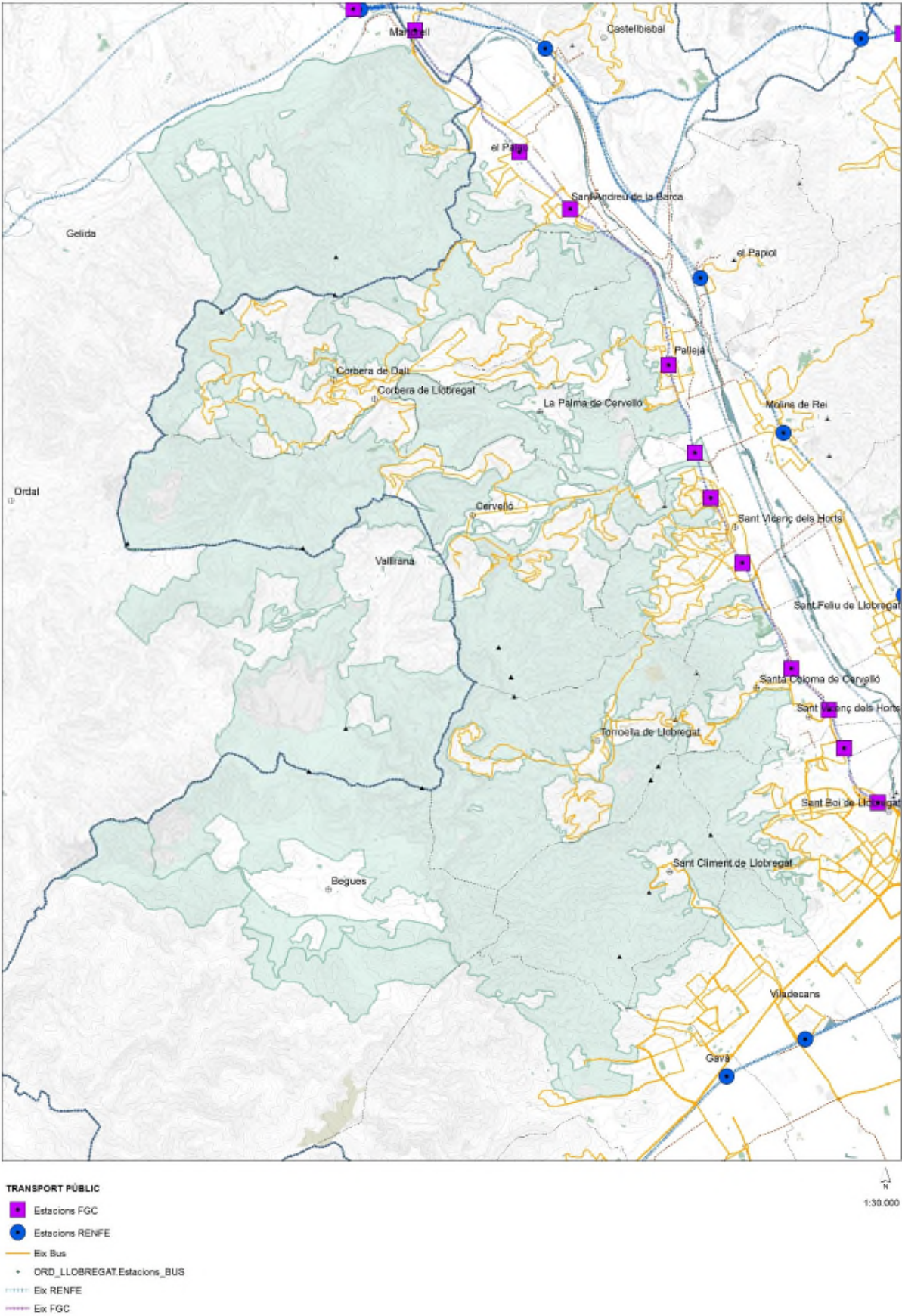
INTRODUCCIÓ

Àmbit

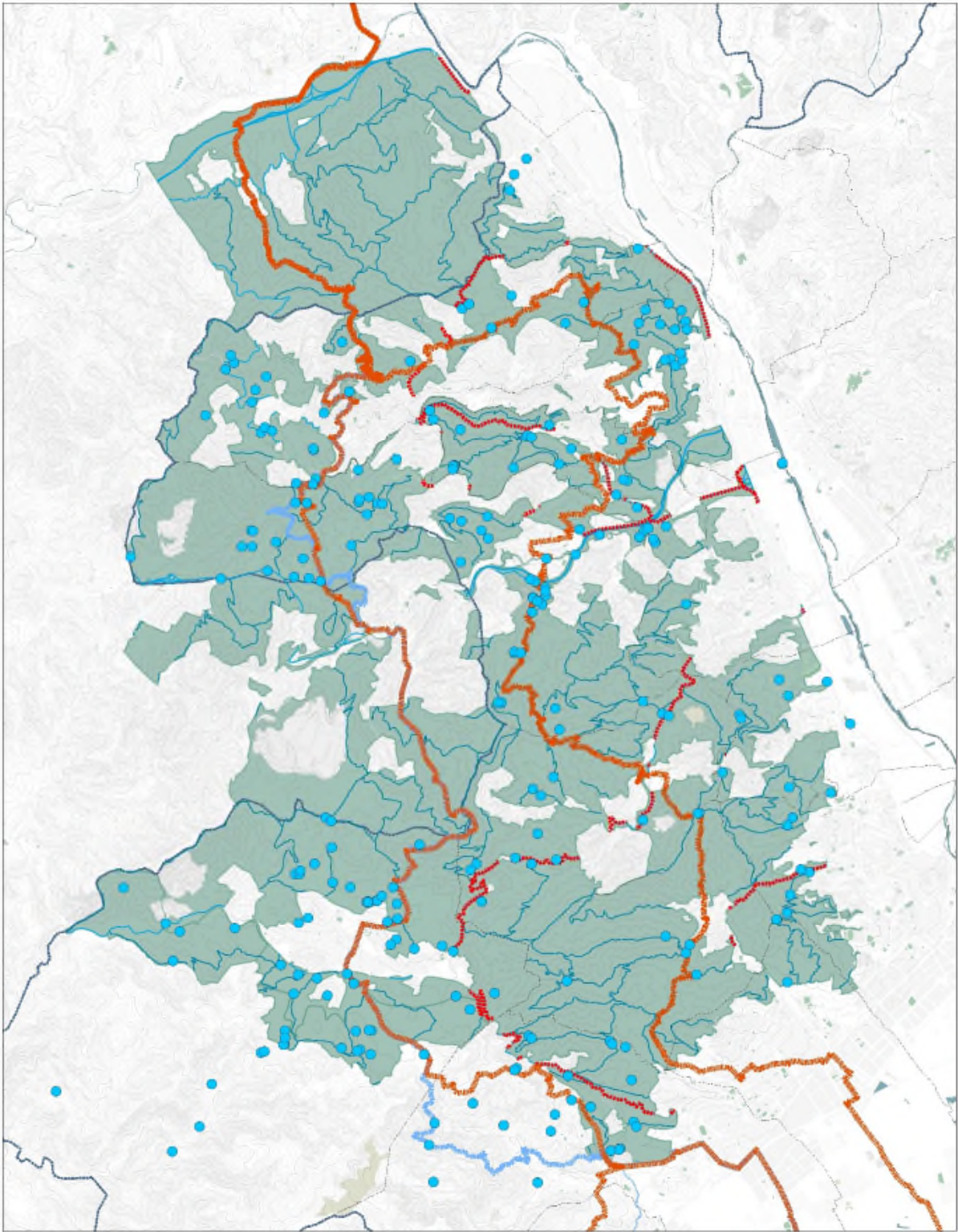
INTRODUCCIÓ

Accés amb transport públic

PATRIMONI

Elements patrimonials seleccionats

- CAMINS**

 - Camins turístics A PEU
 - Camins turístics BICI
 - Bicivia
- Camins històrics**

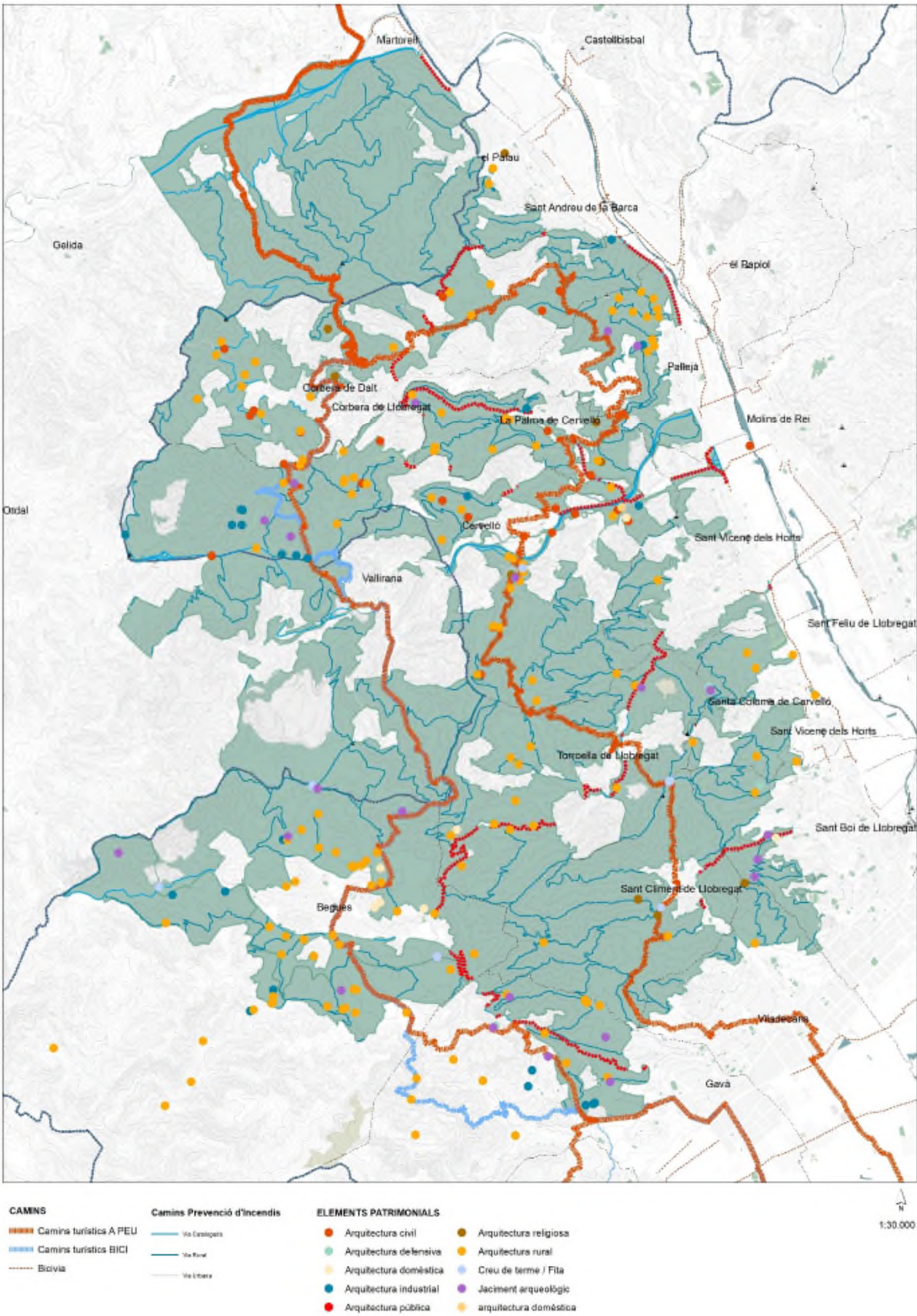
 - Assentament Castellons
 - Assentament Vies albares
 - Desaparegut edificacions
 - Desaparegut molins a vent
 - Desaparegut la fàbrica de l'oli
 - Anticament, fàbrica de l'oli
 - Indústria fàbrica de l'oli
 - Indústria fàbrica de l'oli
 - Tramuntana, fàbrica de l'oli
- Camins Prevenció d'Incendis**

 - Via Castellons
 - Via Rural
 - Via d'Accés

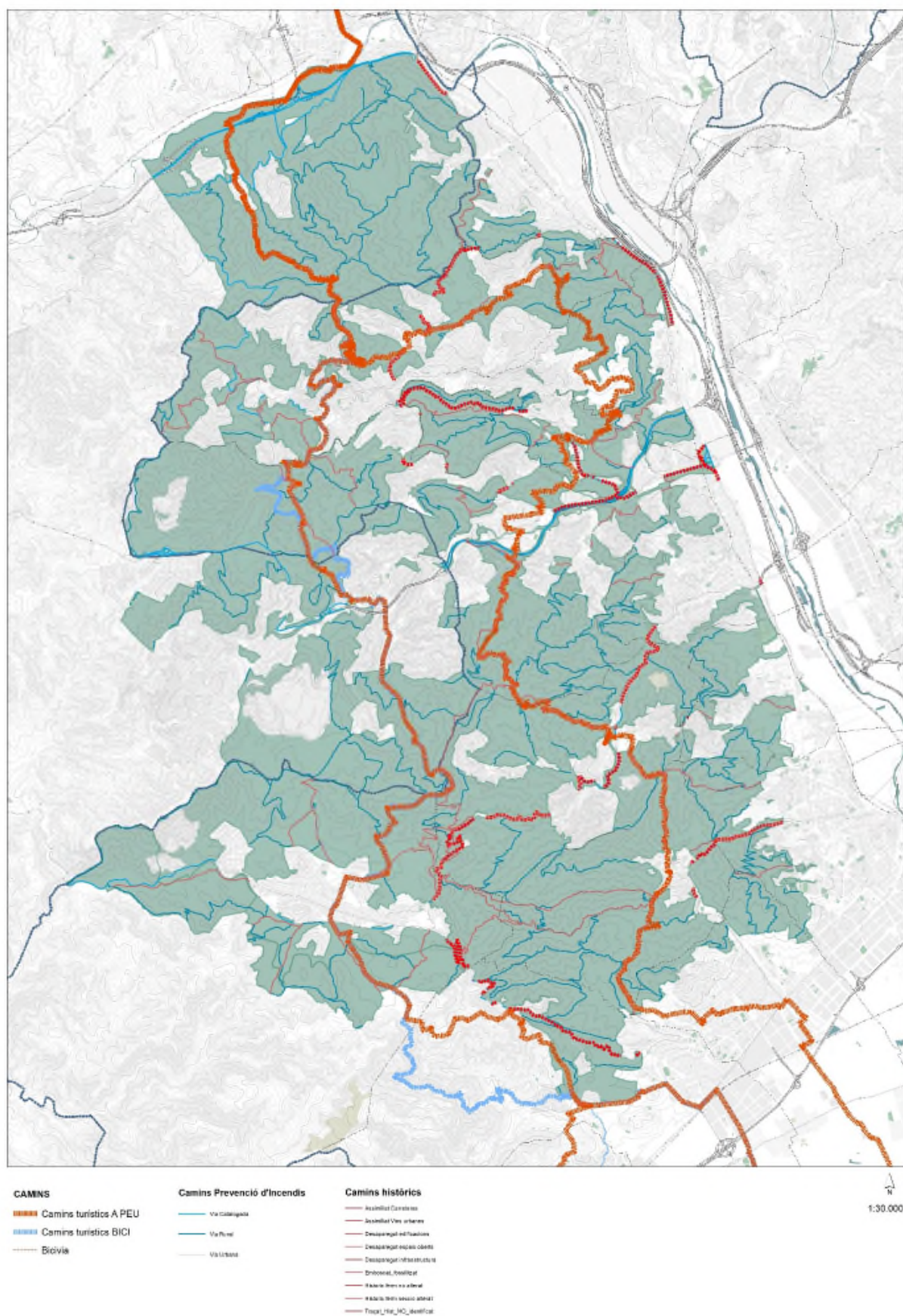
1:30.000

PATRIMONI

Elements patrimonials segons tipologia

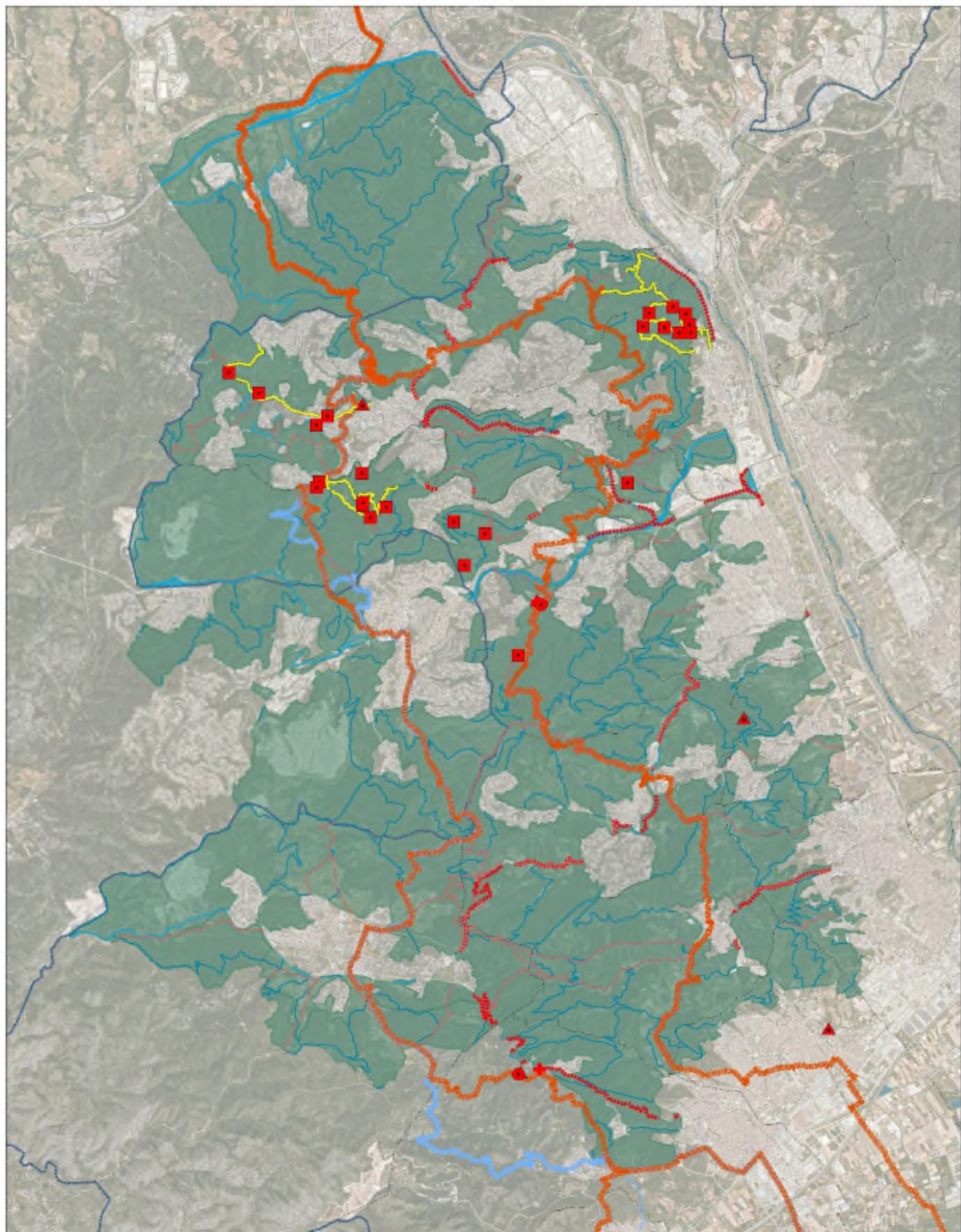

Xarxa de camins

PROPOSTA ITINERARIS

Ruta vermella

CAMINS

- Camins turístics A PEU
- Camins turístics BICI
- Bicivia
- Ruta vermella (proposta)

Camins Prevenció d'incendis

- Via Corralpeta
- Via Roca
- Via S'Alfama

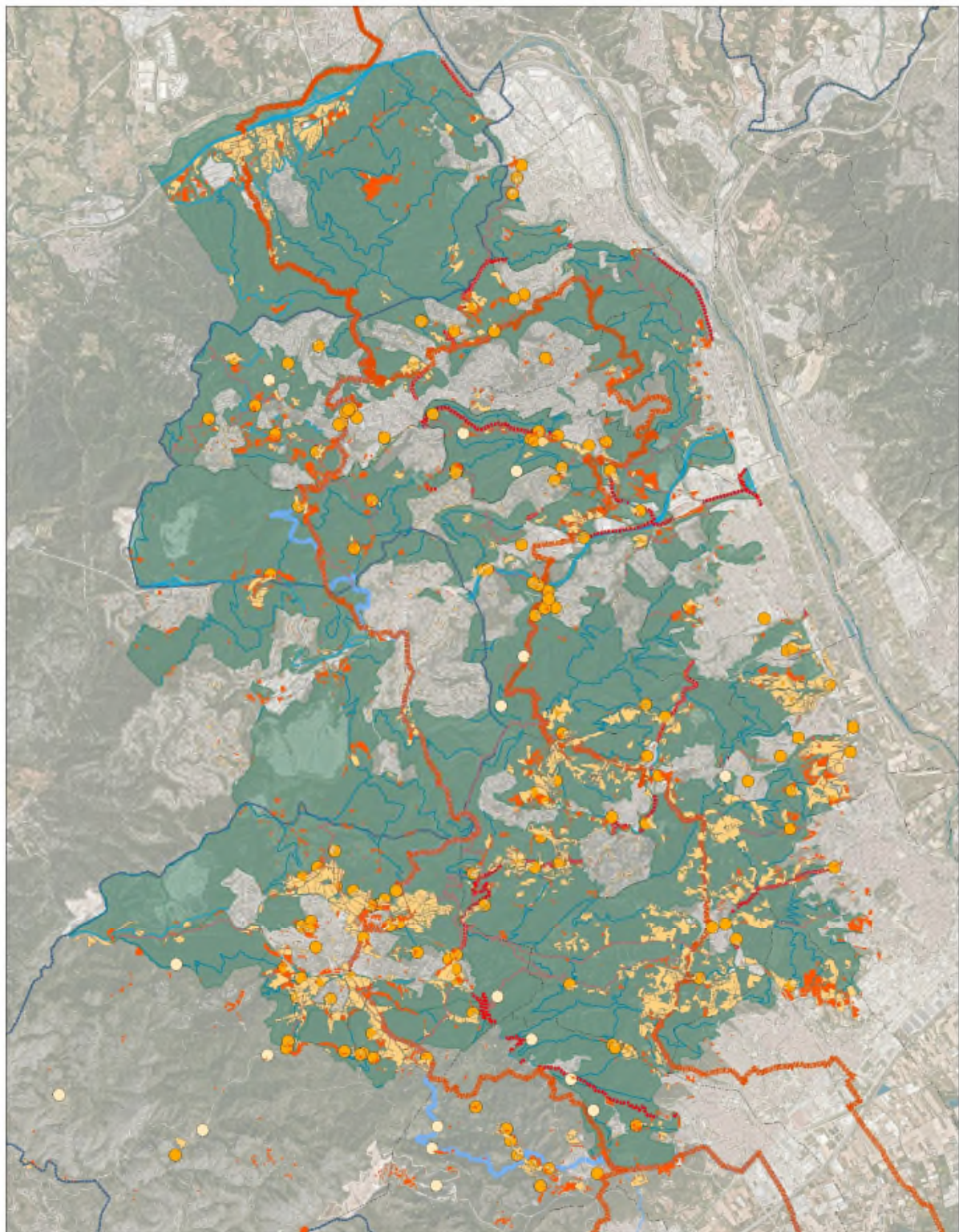
Ruta Vermella

- Primeres civilitzacions
- Ruta d'art romànic
- Ruta de Pedra Seca
- Ruta de castells

1:30.000

PROPOSTA ITINERARIS

Ruta de masies

CAMINS

- Camins turístics A PEU
- Camins turístics BICI
- Bicivia

Camins Prevenció d'incendis

- Via Carabassa
- Via Puig
- Via d'Alfama

Camps agrícoles

- Campos a l'arreu
- Campos a l'entorn

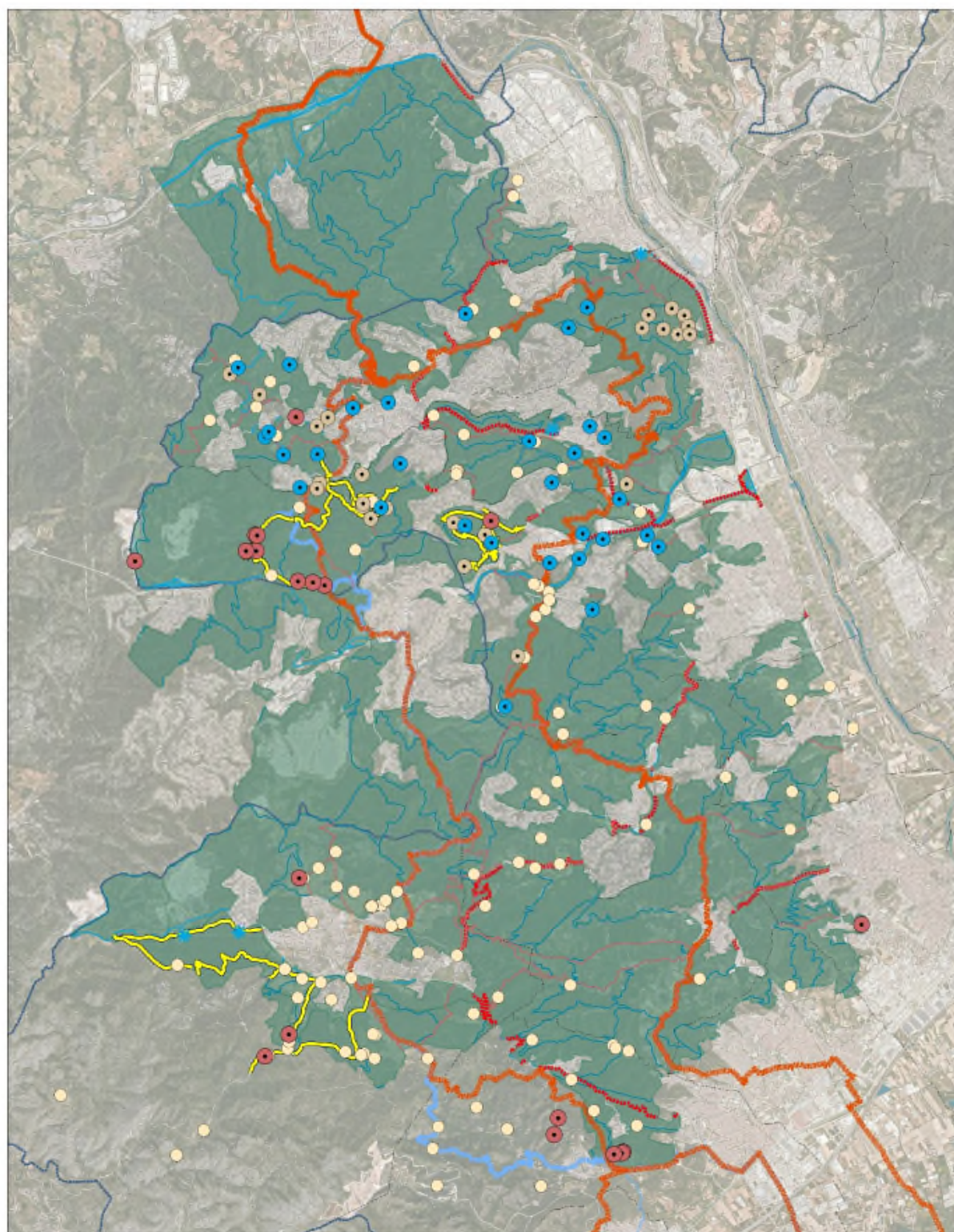
Masies

- Masos en un radi de 200m de camps de conreu
- Masos

1:30.000

PROPOSTA ITINERARIS

Ruta dels antics oficis

CAMINS

- Camins turístics A PEU
- Camins turístics BICI
- Bicivia
- Ruta d'antics oficis (proposta)

Camins Prevenció d'Incendis

- Via Collorquada
- Via Pineda
- Via Urbana

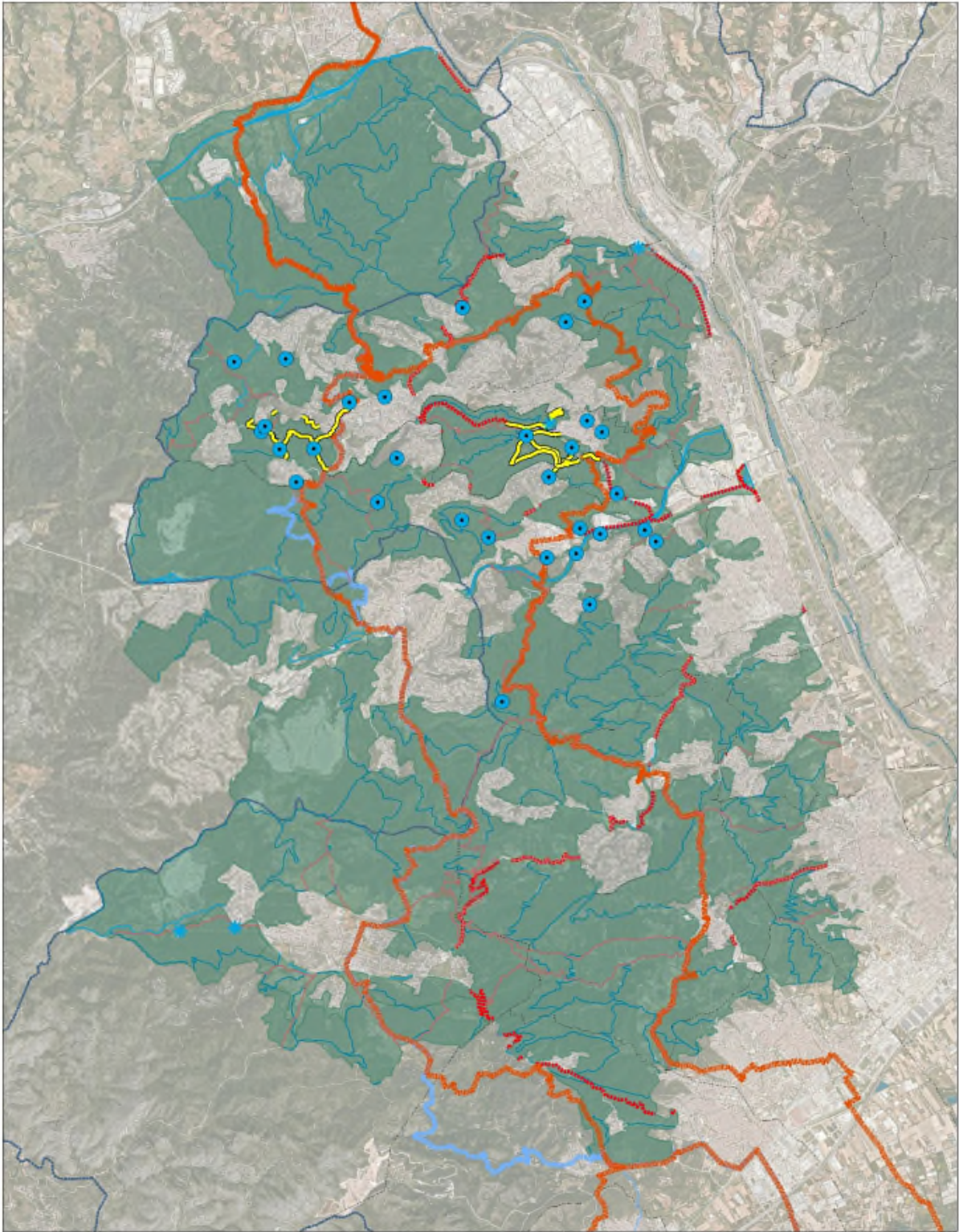
Ruta d'Antics Oficis

- Font / mina d'aigua
- Moli
- Pou de glaç
- Masia en un radi de 200m de camps de conreu
- Masia

1:30.000

PROPOSTA ITINERARIS

Ruta de l'aigua

PROPOSTA ITINERARIS

Ruta dels camins històrics

